

Nr. 4

ACGI

26. JAANUARIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käskivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja hblikas.** Novellid. A. H. Tamm-
saare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmann ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tiibuse Mari ajalikkud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tamman. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka me-
muaarid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 100 m.
- Au langenuile.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandik.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarite-
maalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malailaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Psükoloogia pääjooned.** I osa. Dr. H. Höfding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.
- Valltud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaare-Endla-
Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

MAASTIK HÄVINEB...

Ilma et sellele mingit poliitilist tähendust tarvitseks anda, peab tunnistama, et mõisate jagamine enesega kaasa ähvardab tuua meie maastiku ühe osa hävitamise.

Poliitiliselt ja majandusliselt pole ühelgi eestlasel põhjust mõisaid taga leinata (maha arvatud, muidugi, endised mõisate omanikud). Kuid kunstiliselt, meie maastiku seisukohalt, oli mõisatel oma väärtus.

Mõisad on peaaegu kõik asutatud meie maa ilusamatesse paikadesse. Sakslased-sisserändajad valisid omal ajal endale parema, mis meil oli. Kaunid järvekaldad, lopsakad metsatukad ühes tasasema ja viljarikkama põllualaga said mõisate asukohaks. Võib öelda — kõik lopsakam ja ilusam Eesti, toredam osa meie kodumaast. Meile enestele jäid suuremalt jaolt nõmmed, sood, vesised madalikud, kidurad kõrgustikud, kuivad liivamaad. Ainult seal, kus maapind üldiselt lopsakas ja kandev, jäi ka midagi paremat üle maa päriselanikele — ja sellest on saanud meie jõukamad nurgad. Kuid üldiselt oli meie osaks, nagu öeldud, vesine soo, nõmm ja liiva- ning leedepõhjaga tagamaa. Ei või öelda, et sel tagamaal oma ilu puuduks. Kadakas ja määnd, mis teda ehivad, annavad kunstiliselt väga omapäraseid pilte, ja kanarbik ning mõni üksik kask mitmekesis-tavad teda võlruvas tagasihoidlikkuses. Soo, nõmm, „kadakane karjamaa“ — see on tihti verstadepikkuselt meie kodumaa, iseäranis Põhja-Eestis, kus maastik üldiselt vaesem. Kuid leidub ka seal jõulisi, lopsakaid, lehtpuerikkaid kohti, mis aga kõik enamasti mõisate juures ja ümbruses.

Üldse, jõuline, lopsakas, lehtpuurikas Eesti on nii tihedasti mõisatega seotud, et pealis-

kaudselt paistab, nagu oleksid mõisad selle Eesti loonud, mispärast ka nagu õigustatud oleks mõisatega seotud maastiku hävinemine. Aga, nagu ülal seletatud, oleks see täiesti eba-õige: mõisad on asutatud lopsakamatesse koh-tadesse, mille pindki jõurikkam ja sigitavam, nii et ternal võib võrsuda jõuline tore taimestik ja puiestik.

Milles seisab siis mõisate ümbruskondade maastiku hävinemise hädaoht?

Jättes jälle kõrvale poliitilised ja majandus-lised küljed, peab sedagi toonitama, et mõisni-kud mõisate ümbruste eest ilulises mõttes hoolt kandsid. Nad aitasid kaasa looduse andmetele, neid edustades ja kultiveerides — kus enam, kus vähem, kus suurema, kus vähema mait-sega. Istutati juba olemasolevatele puiele uusi juure, soetati kohati kaunis maitserikkaid aedu ja puiestikke, koondati kaunikuulisi salku jne. Üldiselt aga hoiti loodusilu alles, toetati teda ja kaitsti hävinemise ning laastamise eest. Nii mõnedki vanad puud ja puiestikud on selle tõttu alles hoidunud, nii mõnedki kenad maas-tikupildid püsima jäänud. Ja need on ometi meie puud ja puiestikud, nad on võrsunud meie esivanemate mullast.

Nüüd aga, mõisate jagamisega, ei kanna mõisate ümbrustes leiduvate ilupuie ja -puies-tikkude eest enam keegi hoolt, vastuoksa — neid hävitatakse hoolimatult ja koguni vae-nuga. Nende ridade kirjutaja on Lõuna-Eestis rännates peaaegu igal pool võinud tähele pan-na, kuidas mõisate aedades, puiestikkudes, põldudel ja teede ääres maha on võetud ja võetakse vanu ning noori ilupuud, kuidas kohati hävitatakse terved alleed, kuidas

vanad põlised pärnad ja tammed rändavad asunikkude ahjudesse või ka vedelevad niisamuti maas, kuna neist on mõneks väikeseks otstarbeks tarvitatud ainult osa.

Seda on valus vaadata, kuid ühtlasi on see ka täiesti ebakultuurne. Mõnikümmend või isegi mõnisada ilupuud mõisa ümbrusest ei või kuigi kauaks rahuldada asunikkude küttematerjaali tarvet. Neid ei jätku vähese osanagi selleks, mis aastate jooksul kütteks ja põletiseks tarvis läheb. Nad on — tilk merre! Sellepärast on isegi majanduslises ilupuie hävitamine täiesti metsik. Valitseb asunikkude keskel kibe puupuudus, siis aitab ilupuie hävitamine vähe selle lahendamiseks kaasa.

Vastavad võimud, kuid ka need, kellele kallis kodumaa maastik, peaksid midagi ette võtma mõisates leiduvate ilupuie ja -puiestikkude päästmiseks.

Asunikkude küttematerjaali tarvet on vaja teisiti rahuldada. Neile peab selgeks tegema, et mõne üksiku ilupuud mahavõtmine neid kaugele ei vii. Aga õigem oleks — täielik keeld maksta panna ilupuie kaitseks, nende hävitajad peaksid vastutusele võetama.

Vaade, et mõisate ilupuud ja -puiestikud on „parunlikud“ ja peavad sellepärast kaduma, pole õige. Selle loogika järele peaks hävitama kõik meie kodumaa metsad! Ei, nagu need metsad, järved, luhad ja niidud on meie omad, nii on seda ka need jõulised puud, mis võrsunud mõisate ümbruses. Nad on tõusnud

meie mullast, see pole tähtis, kes neid seni valitses. See valitsus oli ülekohtune, puu ise on aga ainult tükike meie loodusest.

Nii et ei mingist seisukohast — ei majanduslises, ei poliitilises ega rahvuslises — ei saa õigeks mõista mõisa-maastikkude hävitamist. See hävitamine sünnib lihtsast ebakultuurlikkusest. Meie inimesel pole veel tarvet oma õuesise ilustamiseks. Mujal maades ehib kõige vaesem ja viletsam tööline oma majakese ümbrust puude ja põõsastega. Mõis on meie asunikkude kodu. Selle asemel, et puud ja põõsaid hävitada, peaksid nad neid igapidi hoidma ja kaitsema oma elukoha iluks. Poliitilised parteid, kes meil asunikke taga ässitavad mõisate välises laastamises, toimetavad ebakultuuriselt. Maastik, puu ja põõsas pole rahvus- ega sotsiaalküsimus — see on ilu, mida igaüks vajab, ka asunik. Seda ilu peaks hoidma.

Kui mõisates aga ilupuie laastamine samal viisil edasi kestab nagu seni, siis hävineb tuntuvalt üks külg meie kodumaa maastikust, mis oleks meile suureks kaotuseks.

Metsade peavalitsus peaks samme astuma ilupuie ja -puiestikkude kaitseks. Igasse maakonda võiks määrata kedagi, kes maakonnas leiduvad ilupuud ja -puiestikud registreeriks ja nende puutumatus järele valvaks. Kulu, mis sellest sünniks, oleks väike, võrreldes asja kultuurliku tähtsusega.

R.

TÕLLU SURM.

Mis see pilvi päeva poolla,
Mis see suitsu matab Sõrve
Ja mis tossu tahmab taeva,
Auru ahmab Anseküla?
Kas on Sõrve kütissuitsu
Või kas Sääre silgusuitsu,
Jamaja pidude pilvi,
Anseküla metsa auru?

Ei ole Sõrve kütissuitsu
Ega Sääre silgusuitsu,
Jamaja pidude pilvi,
Anseküla metsa auru;
See on suuri surmasuitsu,
Sõjasuitsude sagara.
Vaenuvanker Sõrve veernud,
Rudjub Sõrve ranna rahvast,
Muljub maada, laastab laani,
Tuhaksi talud põletab;
Kõrvena küla kiratseb,
Varemessa valda vaagub.

Tõll see tossu tunnisteleb,
Aruteleb alles asja,
Kui ju väljas Sõrve vennad
Ja julged Jamaja naised;
Vett neil voolab otsa eesta,
Rinda tõuseb, rinda langeb,
Sõnad saavad vaevalt suusta;
Jooksusta väsinud vaesed.

Tõllu juurde need tulijad,
Peamehe palvehelle:
„Tule appi, kulla Tõllu,
Kaitse meida, maa kuningas!
Häda sõidab Sõrve mööda,
Vaenuvanker Säärta mööda,
Maha mõõka murrab mehi,
Piiki püüab naisi, lapsi,
Oda otsib neiusida,
Taatisid tabab see tapper.
Tule appi, tõtta teele,
Otsas muidu me oleme!“

Viha sütib Tõllu hinges,
 Paha meeli pääseb lahti;
 Tõll see kargab kõrvi selga,
 Hüppab täku turja peale,
 Kihutab edasi Sõrve
 Varma vasta vaenlastele,
 Vihamehi vemmeldama,
 Sõjasalkugi sugema.
 Ihkab neile õppust anda,
 Õppust anda, kartma panna,
 Et ei puutuks Sõrve Säärta
 Ega saarlasi sugugi
 Elussa enam iganes,
 Jättes jäädavalt rahule.

Väljas vanker vaakumassa,
 Rattad õues õhkamassa:
 Miks ei pääse me sõdaje,
 Tapeluse tallermaale,
 Võitlusesse vaenlastega,
 Laastajate lahingusse?
 Võidaksime vaenuvendi,
 Tapaksime taprimehi,
 Puistaksime putku purjed,
 Purjedega purjepoisid,
 Sõrvelasi päästaksime,
 Vallagi vabastaksime.

Kõneda see Tõll ju kuulnud
 Ja rataste rääkimista.
 Kohe piiki vankri poole,
 Läbi keskelta see mõõka,
 Võtab vankri mõõga otsa,
 Tuhinal ülesse tõstab,
 Mõõga otsas õõriteleb,
 Õõriteleb, veereteleb,
 Nagu tuulik tuimu tiivu
 Võru poiss see orgi otsas;
 Sõja keskele kihutab,

Ikka õõritab edasi;
 Kuhu jõuab, jätab jälgi,
 Kuhu pääseb, külvab surma;
 Kes iganes juhtub ette,
 Ei enam see pööra peada.

Vaenlane vabiseb eessa,
 Paneb põiad välkumaie,
 Jalakannad kargamaie,
 Kipub ikka kaugemale,
 Eemale hädaohusta.

Äpardus ei äiga asju,
 Isegi inimest äigab.
 Pagujä poevad rattad,
 Õõritusesta tüdinud,
 Ühed siie, teised sinna,
 Leilirahuksi meresse.

Rännaku ka rattad randa,
 Teljed Tõllul õõritada;
 Taob pihta teljedega,

Raiub rataste toega,
 Niidab mehi nii kui naireid,
 Napsab nuppe niidu peale.

Teljed töösta ju tüdivad,
 Niitmisesta nikastuvad,
 Mõõga otsasta sadavad,
 Maada suudlema lähevad.

„Kuhu kelmid pakku poete,
 Veerete, mu vennikesed?“
 Hüüab Tõll ja tõstab mõõka,
 Läbi pista püüab telje,
 Lähemali kummardeleb,
 Et võiks telgesid tabada.

Tõll ei aima ega märka
 Kussa vaenlane varitseb:
 Tagant selja sähvab mõõka,
 Sähvab Tõllu peale pihta;
 Tõllu pea ju otsast langeb
 Nagu kupar vikatile,
 Langeb maha, suudleb maada,
 Satub teiste peade parve.

Ei ole otsas Tõll see veelgi,
 Ei kadunud kangelane;
 Tõll see tõmmab palgi peosse,
 Palgi peosse, masti kätte,
 Viskab vaenlaste vahele,
 Sõdijate jalge sekka,
 Niidab neid kui vikat rohtu,
 Linaluida ropsimõõka;
 Lademed järele jäävad,
 Lausa kehad need lamama.

Kui kõik vastased vajunud,
 Vaenlased kadunud varju,
 Tõll see tõmmab tapri puusalt,
 Pistab peasa mõõga otsa,
 Kannab kõrges mõõga otsas:

Siisap kihutab edasi
 Kodu poole kärmeesti,
 Kodu päevi lõpetama,
 Kodu hauda astumagi.

Jõud ei juhi mõttelendu
 Ega rammu arvamista:
 Rammu rauged, pea pudeneb,
 Nuppu mõõga otsast vaibub,
 Keha kiputab järele,
 Ratsu turjalta rohule.
 Sütemaale, raiesmaale,
 Külarahva karjamaale.
 Sinna võimumees see vaibub,
 Kukub kuulus kangelane;
 Tõll see suigub surma sülle,
 Saare vanem Toone tupp.

Tõll see surressa sõnuma,
 Lahkudessa lausumaie:
 „Teid ei jäta, jäädavasti

Vladimir Ilyitsh Lenin
 (Uljanov).

Surnud 21. jaanuaril 1924.

Lahku ikka lapsistani,
 Sammu oma saarlasista
 Ega rända rahvastani.
 Kui jõuab sõda see saarele,
 Veereb jälle vaenuvanker,
 Astuge mu haua äärde,
 Veerege mu kalmu veerde,
 Hüüdke minda siis ülesse,
 Äratage uinumasta:
 Üles tõuse, Tõllu, Tõllu,
 Sõda Sõrve sõitemassa!
 Küll siis astun hauastani,
 Toasta ülesse tõusen!“ —

Miks see päike ennast peidab,
 Leinaloori ette lükkab?
 Taga leinab päike Tõllu,
 Taga kaebab kangelasta.

Miks see tuuli tuimalt tuigub,
 Hulub nii kui halli hunti?
 Miks see taevatelki tilgub
 Ise tõmmu nagu tõrva?
 Pisaraida taevast tilgub,
 Taga leinab tarka Tõllu.
 Miks need noored naised nutvad,

Pisaraid pühivad piigad,
 Mehed silmavett valavad,
 Lapsed lausa tõinamassa?
 Taga leinavad nad Tõllu,
 Kahetsevad kaotamista,
 Kangelase surma kurtvad,
 Vägimeesta ju vajavad.
 Käod jätvad kukkumise,
 Ööpikud need hõiskamise,
 Lõokesed laulamise,
 Pääsulkesed piiramise:
 Taga Tõllu leinatesse
 Ja kurtessa kangelasta.

Leinab noori, leinab vana,
 Leinab loom ja leinab loodus,
 Lühendavad juukseid naised,
 Piigad peasta patsid niitvad,
 Jalast heitvad mehed kingad,
 Paljajalu paterdavavad.
 Saaremaa nagu suremas,
 Muhumaa see meelta heitmas,
 Vaikad vaevlemas valudes,
 Hiiu maal varaaksi itku.

Ü. k. M. J. Eisen.

VIIMNEPÄEV.

WALTHER NITHACK-STAHN'i romaan.

Tõlkinud J. R.

4

„Selle küsimuse peale on raske vastata.“

„Kui meis üks asjaolu aukartliku, tänuliku meeleolu välja kutsub, tohime meie siis teist laita?“

„Aga et Jumal oma ilma niiviisi hävitama peab?“

„Kas see mitte juba Pühast Kirjast ei seisa? Ja mis on see „ilm“? Kui kaugetel tähtedel nägijaid silmi on, siis näevad need ainult nõrka välgatust, midagi uue tähe sarnast, mille sära varsti jälle kahvatub. Kui tühine sündmus see ilmaruumis on!

Jälle need edasiruttava ajajooksu nagisevad, nõksuvad hääled ja selle taga kirikukellade tu-me, paluv helin. Sigrid on pea longu lasknud.

„Räägi edasi, palun. Ma ei küsi enam midagi.“

„Vaata, see mis inimesi eelseisva sündmuse juures erutab, on selle suhteline suurus. Sijn metsas, mitte kaugel tähetornist, on väike, kin-nikasvanud tiik, mis igal suvel ära kuivab. See on miljardidele olevustele, kes seal asuvad, ka ilmalõpp, ja kui need kõik mõtelda võiksid — ja kes teab, võib olla nad võivadki seda —, siis paneksid nad sedasama tähele, mis praegu sina ja mina... See on tõsi: meil näib õigus

olevat juhuse üle, millele meie ohvriks lange-me, vihastada. Aga nimetame meie ka seda vägevamate jõudude mänguks, mis meid meie hinge sügavuses õndsaks teeb? Mäletan üht päeva möödunud talvel: läksin läbi linna, et tähtsusetu toimetust ära õiendada. Ühel põik-uulitsa nurgal jäin ma kahtlevalt seisma: kas paremalt või pahemalt poolt paremini oma ees-märgile jõuan? Mingi kõrvaline mõte juhtis minu paremale poole.

Astusin mõne samm, mulle tuleb tundmatu noor tütarlaps vastu; ta on suure kasvuga, sirge, näen teda veel praegugi lihtsas, nahaga kaunistatud jakis, põsed külmast mahedalt pu-nased; vaatab mulle ainult mööda minnes oma säravate silmadega otsa. Tahmata jään seis-ma, teretan, teen kui oleksin võõras selles lin-nas ja küsin teed, ainult, et tütarlapse häält kuulda. Tema vastab lihtsalt, läheb oma teed, mina jälgin teda nägemata, saan teada, kus tema elab — oli see nüüd lihtne juhus — või püha saatus?“

Sigrid tõstab Archibaldi käe huulte juure ja suudleb seda. „Olen juba nii mõnigi kord mõ-telnud, see maja sarnleb templile. See on tõesti tempel, sa ei vaja enam teist.“ Nad sülelevad

kuumalt teineteist ja nende hinged ühinevad... Äkki vabastab ennast Sigrid teise sülelusest: „Nad ootavad mind kodus. Ma pean lastel koolivihud läbi vaatama, pean ema aitama. Ja homme lähen jälle tööle.“

„See on õige. Niisugusena olen oma Sigridi

kus vahid talle kui lossisandale au avaldavad. Ja vaatab nii kaua järele, kuni tütarlapse valget kaju enam näha pole.

*

Kui hõõguv tähtedest sõõr viipub kroonlühter peakiriku tumedate võlvide all, kuna

RIIGIKOGU LIIKMED KOMMUNISTIDE HULGAST.

Vangistati mõne päeva eest.

Neid stüdistatakse riigivastases tegevuses.

Foto Parikas.

H. Allik.

Joh. Reesen.

J. Tomp.

V. Kangur.

P. Keerdo.

A. Janson.

armastama ja austama õppinud. Täitkem veel need viimased päevad seda kohust, mis meile peale pandud. Aga kõige viimased tunnid kuuluvad ainult meile.“

Veel kord süleleb mees tütarlast tormiliselt. Võimsa nooruse rahuldamatu igatsus hõõgub nende soontes.

Siis saadab Archibald mõrsja rüütlilikult, peaaegu aukartlikult trepist alla välise ukseni,

värvilistest ruutudest läbi tungiv õhtupäike pühadele ja õndsatele kujudele verevaid kiiri heidab. Siin all on sügavuse varjutaolised olevused, pea pea kõrval, kahvatute nägudega. „Aga varsti sellesinatse aja kurvas-tuse järele kaotavad päike ja kuu oma hiilguse, ja tähed langevad taevast alla, ja taevaste jõud annavad ennast tunda. Ja siis ilmub Inimesepoja märk taeva peale. Ja siis

uluvad kõik rahvad maa peal ja näevad Inimesepoega taeva pilvedes maa peale tulevat suure hiilguse ja aupaistega. Ja tema läkitab välja oma inglid heledate pasunatega ja need koguvad tema väljavalitud iga nelja tuule poolt, igast ilmakaarest tema juure kokku.“

Tumedalt, ähvardavalt kajab see altari leegitsevate küünalde juurest vastu. Ja nüüd hakkab orel tumedalt mängima, rahvahulga vaiksest, rõhutatud laulust üle kõmisedes:

Päev täis viha, päev täis õudust,
Kui maailm läeb tules hukka,
Nagu prohvetid on laulnud.

Värin sügavuse põhjas
Kuulutab, et algab kohus
Inimsüdamete üle.

Raamat lüüakse siis lahti,
Kus on kõik see kirjutatud,
Mis siin head või paha tehtud.

„Siis põgenegu igaüks mägedele. Ja kes katusel on, see ärgu mingi alla, midagi oma majast tooma. Ja kes põllul on, ärgu pööraku koju tagasi, et oma riideid tuua. Häda aga sel ajal raskejalgsetele ja imetajatele. Sest siis saab suur kurvastus olema, missugust ilma algusest saadik pole olnud. Tõesti, mina ütlen teile, see sugu ei kao mitte enne, kui see kõik sündima saab.“

Mis küll mina vaene ütlen,
Kellelt kaitset, abi otsin,
Kui on õigetelgi kohus?

„Sellest päevast aga ja sellest tunnist ei tea keegi midagi, ka inglid taevas mitte. See saab aga olema kui veeuputuse päevil: nemad sõid, nemad jõid, nad võtsid naised ja läksid mehele ja ei pannud hoiatusi tähele, kuni veeuputus tuli ja nemad oma surma leidsid. Sellepärast valvake, sest teie ei tea mitte, mis tunnil Isand tuleb.“

Õigeks mõistsid sa Maria,
Andsid rõõvlilegi armu,
Kust ka minagi saan lootust.

... Sigrid seisab kõva kivisamba vastu surutuna, ta on rahvamurrus käed kaitstes õrna kasvuga ema ja õe-venna ümber pannud, kaljukülm sammas tema selja taga paneb värisema kõik liikmed. Ainult poolikuid sõnu kuuldes näeb ta, kuidas inimestega täidetud lõhkenud laega kiriku keskruum hullumeelse kiirusega taeva poole, mingisse valgelt hõõguvasse tulesse kerkib. Veel ainuke karjatus tuhandetest kõrdest, mis tulekeerisesse kaob, ja kivid ja inimkehad sulavad ära. Ja siis? ...

Seal elab veel üks hää!; nüüd räägib see lähedal, järsult kõrgustikult alla räägib see, räägib teravalt ja selgelt. „Minu vennad ja õed, see on viimne tund. Jumal nõuab meilt, et me aja märkisi tähele paneksime. Taeva peal on märk olemas, õpetlased seletasid selle meile ära. Aga on veel teisedki märgid olemas, see tuli ainult meie pimedusest, et me neid tähele pole pannud. Tunnistagem seda vabalt ja tõepäraselt: ilm on hukkumiseks küps, ta oli seda juba ammu, meie elasime armuajast. Kuidas oleme meie seda aega kasulikult tarvitanud? Alandav otsus, mis meie enda kohta tegema peame! Ükski elavate olevuste liik pole kõigi teiste vastu ja enese vastu nii metsikult ülekohtune olnud kui meie. Meie pole endid mitte ainult metsikuteks kasvatatud, meie oleme selle kasvatuse seaduslikuks teinud ja pühaks kuulutanud. Meie oleme kõige metsikumaid endi seast „elajalikkudeks“ nimetanud, seega ülekohtu tehkes, sest loom jääb julmuseski loomulikuks. Meie aga oleme inimlikkuse endis ära salanud ja pilganud. Kunagi pole päikese all niisuguseid olevusi olnud, nii kavalaid, nii õelaid, nii silmakirjalikke kui meie. Oleme endid däämonite sarnasteks teinud, kes kurja tahavad teha. Meie, kellele kõige kõrgem omandus kingitud: arusaamine jumalikkusest, oleme julunud endile jumalaid endi näo järele välja mõelda, kes meie pattude peale naeratavad ja neid õnnistavad. Meie oleme neid appi kutsunud, kui oleme maad inimverega väetanud, oleme nende nimel teineteist saatanud. Oleme suursugusemat omadust, mis meile antud, armastust, peitmise juures näokatteks tarvitanud. Nende haruldaste üle meie seas, keda võisime õigusega inimesteks nimetada, naereti ja kui nende heldus meid pahandas, siis hävitati nemad ära. Ja kui kõige suurem ime sündis, missugust sest saadik, kui meie maakera päikese ümber on keerlenud, ennem pole olnud: kui meie elu mõte lihaks ja vereks sai ja meie seas elas, poosime meie tema risti. Jah, meie läksime äärmuseni: panime selle oma teotuse mälestussamba altaritele kui lepitushinna oma pattude eest, peitsime endid selle taha ja tegime kurja edasi.

Nüüd ometi, ometi on meie mõõt täis. Jumal tuleb meie meeletule elule lõppu tegema. Jumal — mitte see Jumal, keda meie julgelt „Isaks“ nimetasime, ja arvasime, et ta ainult selleks olemas, et meile andeks annab — vaid õige Jumal, kes püha ilmakorra jälle korda seadma ja selle ilma häbipleki hävitama peab.

Ma ei ütle, et ta troonil istuma ja igäihe üle üksikult kohut mõistma saab — meie üle on kohus juba mõistetud. Vaid, kui meie kehad ära põlevad, jääb see, mis meis igavene, mille meie ära põlanud oleme, edasi elama — nii,

kuidas meie selles maises elus elada tahtsime. See on põrgu, mis meie ees avaneb —“

„Ma pole elada tahtnud! Keegi pole minult küsinud! Ilmalt pole küsitud!“

Seda hüüab kähe mehehäääl. Lää kumerustest kostab see vastu, hääbub. See, kes kantslis seisab, käed vastu äärt toetatud, lakkab kõnelemast. Surmavaikus. Ainult keset kirikut, seal kust häääl kostis, tõuseb sosin, kui vaikne palve ja nõuanne. Seal saab üks käsi ägedaks, jälle karjutakse: „Mis on elu mulle toonud? Vigasena olen ma sündinud, õnne pole ma näinud, vaene ja üksik olen ma! Keegi ei tohi mind süüdistada! Kui keegi olemas on, kes kõike seda tahtis — tulgu tema — ta ei pea ennast mitte igavesti peitma! Mina süüdistan teda — mina süüdistan!“

Viirastuslikult kahvatu käsi tõmbub rusikasse, kui uppuja oma paistab see tumedatest voogudest välja. Rahvas satub ärevusse, kõik on jälle vait. Nüüd kostab rahulikult ülevalt: „Minu sõber, ta pole sulle ülekohtu teinud. Kuidas peaks tema ülekohtu tegema, see kes kõigi üle on? Ta juhatas sinu hingele kesk otsust selle elukorteri. Sa pidid omale oma olemuse tervest päikesejõust ühe ilma looma — miks ei loonud sa omale paremat ilma? Me oleme kõik halvad loojad olnud; nüüd peame selle vastu võtma, mis meie teod väärt on.“

„Kas siis armu ei anta?!“ Kibe naisehäääl hüüab seda, kusagilt nurgast sammaste pimedast metsast. Oigamine käib läbi inimestemere.

„Jah, armu antakse. Mulle räägiti vahele, kui ma seda öelda tahtsin. Sellest ei saa meie küll aru. Ja kuidas võib keegi, kes süüdistab, armuandmist uskuda? See peaks meie viimane hool olema, et meie armu paluksime...“

Jälle kõmiseb rahva peade kohal kui kõue; aralt laulab rahvas kaasa:

Käristatud südamega,
Põrm ja tuhik, Su poole pöoran:
Saada surmatund mul pea!

Edasi tõugatud inimkehade lainest, mis peavärvatest hämarduvasse õhtusse voolab, peaaegu edasi kantud, lahutatakse Sigrid omastest ja ta jääb kui raskes unes suure peatrepi alla seisma ja vaatab allavoolavat rahvahulka. Näib, kui astuksid inimesed sammammult alla suure, ühisesse hauda. Seal see vanamees tuulest ja päikesest pruuniks pargitud näoga, kes nii jumalagajävalt kahvatusse taevasse vähib; seal see laps, kes ema käe kõrval ettevaatlikult astmelt astmele astub, kui kardaks ta oma väikese elu pärast, aimamata, et see juba kadunud ongi. Seal see uhke naine, kes oma kallihinnalist karvakraet kohendab ja uu-

rides oma rõivaid vaatab; on ta vihane, et see rahvamurrus ära kortsutatud? On ta saatuse peale pahane, sest varsti ei saa ta enam midagi teistele näitamiseks selga panna? Pea, seal on see küürakas, kelle pea nii sügaval õlgade vahel on, — Sigridi terav pilk tunneb küüraka ära, kuidas ta pikkade kätega läbi rahvamurru sõuab. Mõned tõukavad teda nähes oma naabrile külge, hoiavad tema kui koletise eest, kes julenud Jumalat teotada. Kindlasti korratatakse täna tuhandetes majades tema sõnu, paljud annavad temale salajas õiguse, ent vähesed julguvad seda avalikult tunnistada; nad haaravad kirikõpetaja sõnadest kinni, kui uppuja päästvast paadist — ja tema jääb üksinda.

Sigridi tõukab salavägi põlatu juure, ta astub küürakale tee peale ette: „See on teile vist meeltemööda, et nüüd kõigele lõpp tuleb — nii õnnetu kui teie olete?“

Kahvatust, kortsus näost vaatavad mustad, teravad silmad üles, Sigridile näkku. „Arvate? Mis teie sest aru saate — kaunis neiu —?“

Kõver naeratus tõmbab tema suunurgad viltu. Sigrid võidab tülgestuse tundmuse. „Ma arvan, me peaksime kõik teineteist mõistma, nüüd, kus meid ühesugune saatus ootab.“

Küürakas vaatab tõsiselt maha. „Kui mulle lõpp tähtis oleks olnud, siis seda oleks võinud ma igapäev saada. Olen õnne oodanud, nii kui tuhat teistki narri — nüüd on see asjata. Nüüd olen vaid uudishimulik, kuidas terve see värk õhku lendab. Kahju, et seda näitemängu väljaspoolt vaadelda ei saa.“ Ta kergitab kergelt kübarat ja tahab pikkade sammudega edasi minna, Sigrid järgib talle tahtmata. „Teie ei peaks nii mõru olema.“

„Seda ma polegi enam. Vihastusin ainult papi peale, kui ta oma Jumalat kiitis ja meid vaglakesi nii halvaks tegi. Meid on armas Jumal rumalateks loonud, et ta meid paremini petta võiks. Piiblis seisab kusagil: „Ta kahetses, et inimesed oli teinud! Usun küll, see oli viga, aga mitte meie tehtud. Hahaha...“

Sigrid väriseb, aga ta jääb küüraka kõrvale. „Mulle ei meeldinud ka mitte kõik, mis jutlustaja rääkas. Kas seda lõppu ka teisiti mõista ei või — kui uut algust?“

Jälle kargab küüraka pilk neiu peale ja peatub uurivalt: „Teie olete vist väga vaga? No ja, see läheb noortele tütarlastele alati väga hästi — kui valge rüü.“

Nüüd tahab Sigrid küürakast peaaegu lahkuda, aga sügav kaastundmus keelab seda tegemast. Nad käivad tükk aega tummalt kõrvalt, imestanud pilgud riivavad iseäralist paari.

Siis alustas küürakas: „Kui ma teie asemel oleksin — teaksin ma juba, mis täna ja homme

teeksin. Teil on muidugi armsam, ja kui teil teda veel pole, võiksite varsti ühe saada. Teate, mis — mina maitseksin need viimased päevad elu põhjalikult.“

Sigrid teeb liigutuse, kui tahaks ta ümber pöörata, aga midagi köidab teda selle väikese, inetu inimese külge. Köhahoog vapustab küürakat. Ta sülgab kartuseta uulitsakivile. Siis naeratab ta tütarlapsele kavalalt: „Ma tegin vist seega suurt pattu, et nõnda rääkisid? Aga vaadake: kui ometi varsti kõigel lõpp on — ja see on juba nii, hoolimata teie usust — siis on ka patul lõpp. Surijad ei pane isekeskis midagi enam pahaks. Tehakse oma lõpuarve ja lõpetatakse kõik nõudmised, mis veel elu vastu olemas on. Jah, kui ma nii võiksin!“ Ta naerab oma ette. „Ärge pilgake mind, olen ainult korra elus viina joonud, kui haigemajas lamesin. See oli minu tervisele hea. Tahaksin kõige lõpuks veel ühe ainukese pudeli viina ära juua. Varastada? Ma ei tea, mis see minus on, — omandust pole ju enam — aga see ei maitseks mulle.“

Sigrid avab oma käsitasku, tal on parajasti kuupalk seal sees, ja võtab sealt ühe paberraha välja. „Kas te võtaksite selle raha vastu?“

„Ja, teie käest küll. Tänan.“ Küürakas jääb seisma ja vaatab niisuguse õrnusega Sigridi

poole, mis tema inetust vähendab. „Kuidas peab nüüd ütleva: Elage hästi või surge hästi? Mina ütlen: Elage hästi!“

Sigrid ei saa ennast taltsutada ja küsib: „Kes te õiete olete?“

„Minu nimi on Philander. Kõik muu pole tähtis.“

Küürakas kadus ühte kõrvalisse uulitsasse. Sigrid tunneb veel tema higist, külma kätt, ta peab mingi jälestuse tundmuse maha raputama, siiski tungis selle õnnetu saatus neiule sügavale hingele. Ta läheb kui uimane laia uulitsat mööda edasi, kus nii kui alati väga palju sõiduriistu ja jalutajaid on. Auvärvate taga hõõguvad õhtupilved. Päike ühes oma hirmuäratava vaenlasega on — selleks ööks — kadunud. Näib, kui hingataks siin all kergemini ja igaüks anduks veel kord muretult armsa elu maitsemisele.

Äkki tuleb Sigridile mõte pähe: kui see viimane öö oleks? Ja hukatus kui varas öösel tuleks! Sealt, kus midagi hallides pilvedes vilgub! Armsan — kui me teineteist enam kätte ei saa! Kuidas sa ometi ütlesid? „Viimased tunnid on ainult meie kahe pärast!“ Kutsu mind, enne kui see liig hilja on, et meie saaksime elu põhjalikult maitsta!

(Järgneb.)

Talinnna Eesti Kirjastus-Ühisus.

A. JANSEN.

MAASTIK.

VAATLUSED HAAVASALUST.

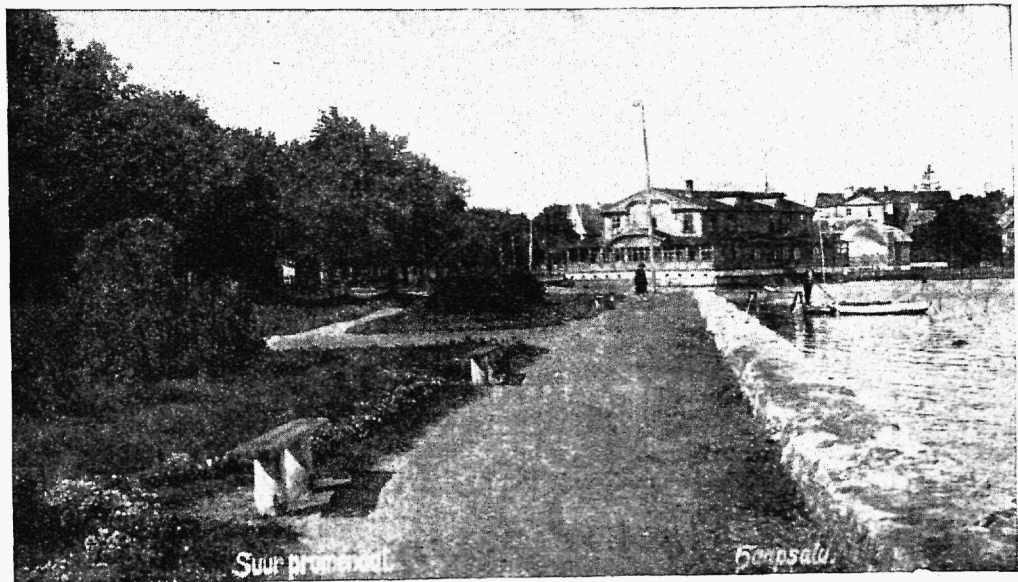
HAAVASALU. KABELINAINE. NEIDUDE TÄNAV. PROMENAAD. DE LA GARDIE. LINNAST JA ÜMBRUSEST.

JOH. J—V.

Läänepoolsema mannermaa punktina ühendab Rohuküla saarterikka Läänemaa Eesti vaiksemaks ning idüllisemaks maakonnaks. See osa meie maa-alast ei avalda näilist jõukust ega ole täissalvedega harjunud; samuti ei kaalu ta mägestikulist ega järverikast Võrumaad üles, sest vaekausile võib ta toetada vaid oma edelapoolsed sood ning läänepoolse enesega rahuloleva tasandiku. Ent kui Läänemaa oma pea tõstab, siis selleks, et teatavaks teha oma muinasmälestusi, mis langevad sünnipäevilt XIII aastasatta. Samal silmapilgul väärib tähelepanu ka Haapsalu linn, millist peetakse meie teiste linnade idüllismi sümboliks.

Haapsalu linna eelajalukku kuulub piiskoploss, mis ehitatud vana eestlaste kantsilinna varemeile. Hiljem tihenes lossi ümber linn.

Umbes 700 aasta eest mühas tähendatud lossi asemel kitsal poolsaarel veel tihe haavamets. Seda paika pidasid eestlased pühaks.

Suur Promenaad
Haapsalus.

Haapsalu Uus Sadam.

Siin salapärase värisevate haabade all toodi Taarale ohvrid ning palvetati sageli hulkadena koos. Nimetatud haavasalust on tuletatud nähtavasti ka linna hilisem nimetus — Haavasalu — Habsalu — Haapsalu. Kahu ainult, et mõjukad võõrasrahvaste tuusad seesugust nime oma algkujus tarvitusele ei võtnud. Meie

omapärasel nimikonnal oleks olnud Haavasalul palju rääkida, sest igasuguste — burg'ide, — berg'ide, — mann'ide ja — stadt'ide vassingus oleks saavutanud ta ainsama selgema seisukoha. Eestipärasel tuletuses on alal vastuvõetavatenägi vaid Kuressaare, Viljandi, Lihula ning mitmed inimese nimetusist pärit koha-nimed. Meeleldi mainiks siin ka Võru, mis aga kahtlust äratav, kas too ikkagi meie igapäevast Võru tähendab.

Seda puhku vaid Haavasalust.

Mõõgavendade ordu väepealik Schenk von Winterstadt ehitas sinna 1228. a. kaitseks eestlaste vastu kindla lossi. Hiljem asus lossi elama Saaremaa ja Lihula piiskop, kes ka 50 a. hiljem linna asutas. Linna lähedusse kuuluvail karjamaail lubanud piiskop tol ajal juba ristiusku pöördunud eestlasil oma loomi karjatada ning ka linnas omale eluasemeid soetada.

Rootsi valitsuse all sai linn eraomanduseks ning hiljem sattus ta, 1710. a., Vene valitsuse alla. Praegu vaiksem ning ilusam suvituslinn Eestis.

Lossi ümber ehitati kõrge kivimüür, mille juure ka veel sügav kraav kaevati. Nüüd on juba kraav osaliselt kinni kasvanud, osalt isegi kinni aetud. Kõrge vall on veel alal ning sellel kasvavad praegu kõrged puud. Osa lossi välistest müürist on veel õige tervena alal hoidunud, isegi kirik ja kellatorn leiavad nüüdki tarvitamist. Kiriku lõunaküljel on ümmargusekujuline kabeliehitus. Tähen datud kabeli kohta on vanarahva jutt liikumas. Üldse peab aga ennem tähendama, et vist Haapsalu, sedapuhku Haavasalu, vanajuttude poolest kõige rikkam meie linnadest on. Siin on isegi paljude tänavate kohta oma legend olemas, kui ainult haapsalulane oma tagasihoidliku iseloomuga neid sõandaks uudishimulisile teatavaks teha.

Kabeli muinasjutt kõneleb noorest naisest, kes elavalt kabeli müüresse müüritud. Et aga see ülekohtuse alusel teostatud, ilmutavat too naine end igal aastal augustikuus, täiskuu ajal, inimesile. Paljud teavad tõendada, et mingisugune naiskuju valgeis rõives tõesti nimetatud ajal lossivaremete vahel näha olevat. Ümberkaudne rahvas nimetab teda kabelineiuks — kabelinaiseks. Mõned enam-vähem reaalsusele tugenevad, püüavad tõendada, et see puht looduslik nähtus on ja lähedal olevaist puukstest moodustatud. Tõenäoline võib seesugune väide veel selle tõttu olla, et kuu oma rännakul sel juhtumisel vaid augustikuus teatava positsiooni omab, mil puuksad mingisuguse inimkujutuse lossivaremeile langetavad. Seesuguseid nähtusi ja vagajutte on ka paljude kalmude ja surnuaedade arvel olemas.

Vaade kellatornist töötab õige suurepäraselt. Kõik lähedal olevad saared, Hiiu ja Vormsi saartega, näivad õige selgeina. Väikesest metsastikust, mis sel juhtumisel madala muruna osutub, tõusevad kõrgele peened kirikutornid. Endisist piiskopi elutubadest avaneb veetlev vaade merele, ent selle veevälja kauguse sulevad väikesed, lahte piiravad saarestikud. All, endises vallikraavis on nüüd juba lawn-tennise plats, kus ilusail suvepäevil higistavaid mänguharrastajaid valgeis riideis näha võib ning tihedat uudishimuliste hulka nende ümber. Lossi valli algul, lõunapoolses osas, osutub maa-alune kääk, mis teise otsaga alles Uuemõisa juures lõpeb.

Nüüpalju siis tähtsamast Haavasalu muinasmälestusest, mis olnud praeguse linna esiisaks.

Haapsalu nimeline linn on ise väike (elan. umbes 4000) ning iseloomult vagune. Mereäärse linna kärarikka ilme hävitab linnale tooniandev laht, mis piiratud metsadega kaetud saarte ning poolsaartega. Harva tutvuneb haapsalulane marudega ning mere hullustusiga. Meri kui teaks, et ta siin ei sünnita ikkagi kaubandussadamat, vaid pakub suvitajaile ning Haapsalu oma elanikule vaid veetlevat mere-naudingut.

Suvitajad räägivad, et muu linna tusk juba siis ära kaduvat, kui Nigula härjapõlvlaste veskid nähtavale ilmuvad. Huvitav, kaheksa, isegi enam veskit mõne-süüalisel maa-alal, ja kõik nad liiguvad, liiguvad targalt ning mõtisklevalt, samuti kui sõnakehv aeglane läänlanegi, püüavad habemega ja kalastaja kindla näoilmeaga.

Haapsalu on suvituslinn, on väikelinn, mis pakub hoobil kõik, mis endas peidab. Sageli näed, kuis mõni ilus neiu avatud aknal oma aluskleiti kohendab. Näed, kuis haapsalulane sööb, puhkab või riidleb. Ent kui nende tegevuses peitub midagi sügavamat, tõsisemat, siis takistavad mööduja pilke õrnad võrk-kardinad.

Tänavate nimetusiks on valitud sageli õrnad, luulelised nimed, millel ka oma muinasjutud ja legendid ei puudu. Lähedama näitena toon „Neidude tänavat“, milline au ühel kõveral ja udusel tänaval olla on. Ent uskuge, selle tänavate kohta on väga ilus muinasjutt mingisugusest „bürgermeisterist“ liikvel.

Suvepäevil on juba linnas elavust. Muidugi mõtlen siin keskpäeva ja hommiku osa, mil veel promenaadid muusikaga ei tõmba. Sageli ilmub tänavatele ka Noarootsi, Hiiu ja Vormsi elanikke, kes oma emamaast erinenud Rootsi keele kaasa toonud.

Saarte elanik kannab ikka enamasti verevaid värve ning Haapsalu tänavail võib tihti ka saareelanikke rahvariideis näha. Kuid neid

on siiski vähe ning kui nad juba tänaval möödunud ja uued linna omaelanikud vastu tulevad, jääb meele midagi kummalist, röömsat, mille muidugi saareelanikkude maitsekas ülikond ettekujutusse vajutanud.

Haavasalu elavuse keskkohaks on liialdamata Suur Promenaad mere kaldal, mis möödub kuursaalist ja kõlakojust. Et jalutustee just mere ääre rajatud, siis võimaldub täielik vaade merele ja lõpmatu aerutajate ja süstatajate parvele. Suveõhtul

mängib siin sõjaväe orkester õige pimedani ning hoiab enda lähedale röömsalt jalutavaid paare ning üksikuid.

Linn on väike, ning juba mõne nädalaga on päriselanikele suvitajad teavad ja kui mõni lisaks juhtub tulema, siis langeb see kohe haapsalulase mõõtva, kritiseeriva pilgu alla.

Merekallas Suure Promenaadi juures on alati puhas ning korras, mis Tallinna Kadriorule ainult tõsist eeskuju võiks anda. Ka puudub Haapsalus röske merelõhn, missugune end Tallinnas igapäev tunda annab. Pealegi on Tallinna meri tormine ning kannab endaga hulganähtava ebaestetiilisid jäänuseid kaldale. Muidugi on siin looduslikud olud mõõduandvad, sest Haapsalu laht on metsadega kaetud ümbritsevate saartega tormide eest varjatud. Ent Haapsalu laht on kokku sulamas; aasta-aastalt taganeb meri kaldalt kaugemale.

Sadam Haapsalus on idüllilise Haavasalu võõraslaps. See on, nagu ikka kõik sadamad, enam-vähem hooletusse jäetud. Sadamast linna viiv tee on korratu ning toob endaga tolmu ja prahti kaasa. Arusaadav, ei puudu siin ka sadama-kõrtsid, kust joomarite laul ning mürgel vaikust segama kipub.

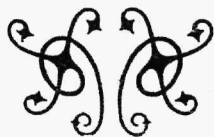
Eriist iseäraldust sisendab mulje unustusse

Haapsalu lossivaremed.

uppunud endisteist Haavasalu põliseist elanikest, kellest veel üksikuid vahel linna tänavail näha. Neile tundub kogu elu äraandlikuna, maailm võõrana, ning mõned mälestused endisest hiilgusest ja toredusest tärgavad aiju. Möödudes endisest De la Gardie suvimajast, kus keisri perekond varem asus, tuleb meele tuttav sõnastus — *sic transit gloria mundi*. Too suvimaja on nüüd hävitatud ja lõhutud. Vene sõdurid on seal korteris olles hävitanud ilusamad osad kuulsast suvimajast. Suvimaja park on praegu loomade karjamaaks.

Oma ümbruse poolest on Haavasalu, ametlikult Haapsalu, veetlev. Hulk linna ettevõtteid ja asutusi tegutseb väljaspool linna. Ka Läänemaa õpetajate seminar asub Uuemõisas. Kõik linnaga seotud asulad on sama looduslikult tõmbavad ning kajastavad tuntuvalt seda meeleolu, mis väikesele ja idüllilisele suvituslinnale omane. Vaatamisväärsemaist kohtist linna läheduses on Ungru mõis toreda puestikuga ja ürgtammikuga. Samuti vääriwad mainimist Suur- ja Väike-Paralepa ning Pullapea maanina kaljurünkaga. Pullapeale on püstitatud Aleksander III mälestussammas. Linnast Ridala poole asub ilus männimets — suvitajate kenam meelelahutuskoht.

TEMA ESIMENE OPERATSIOON.

A. CONAN DOYLE'I jutustus. Tõlk. L. LINDPERE.

Oli esimene talisemestri päev, ja kolmanda aasta üliõpilane jalutas esimese aasta mehega. Kell lõi Tron kiriku tornis parajasti kaksteist.

„Mis, sa ei ole veel iialgi lõikust näinud?“ päris kolmanda aasta mees.

„Ei iialgi.“

„Siis astume siia poole. See on Rutherfordi ajalooline kõrts. Palun klaas sherry't sellele herrale. Sa oled vist väga tundeline?“

„Kardan, mul ei ole just mitte väga tugevad närvid.“

„Hm! Veel üks klaas sherry't sellele herrale! Tead mis, nüüd läheme lõikusele.“

Noor üliõpilane kehtas õlgu ja tegi vahvalt katset näida ükskõiksena.

„Ega see ometi väga tõsine lõikus pole, mis?“

„Jaa — küll üsna raske.“

„Aam — amputatsioon?“

„Ei, hoopis tõsisem.“

„Ma — ma arvan mind oodatakse koju.“

„Pole tarvis karta ühtigi. Ei lähe sa täna, siis pead homme minema. Parem katsu juba kohe. Saad sellega hakkama?“

„Jah, muidugi.“

Naeratus aga ei õnnestunud tal.

„Noh veel üks klaas sherry't! Tule nüüd, muidu jääme hiljaks. Tahan, et sa ilusti etteotsa koha saad.“

„See ei ole ju ometi tarvilik.“

„Ah see on hoopis parem. Milline üliõpilaste vool! Nende hulgas on ohtralt noori. Neid võib kohe kergesti tunda. Eks ole? Kui nad ise lõikuse alla lähleksid, ei saaks nad olla ka enam kahvatud.“

„Ei usu, et mina nii kahvatu välja näeksin.“

„Jah, olin ka ise just samasugune. Kuid see tunne kaob pea. Täna näed kaasvõitlejat, kelle nägu valge kui lubi, ja juba enne nädala lõppu sööb ta oma einet anatoomikumis. Jutustan sulle sellest pikemalt kui auditooriumi jõuame.“

Üliõpilased ruttasid mööda kallakat teed haigemaja poole, igal mõned vihud ehk raamatukesed käes. Nende hulgas oli kahvatuid, hirmunud poisikesi, otse keskkooli pingilt, ja ükskõikseid vanemaid mehi, kelle kaaslased ammu edasi jõudnud, neid istuma jättes.

Nad tungisid katkestamata roduna ülikooli väravast hospitali. Meeste kujud ja käik väljendas noorust, kuid suurema hulga nägudest ei võinud seda öelda. Näis, nagu sööksid mõned liig vähe, üksikud, need jooksid jälle liig palju. Pikad ja lühikesed, värvilised ning mustis kuubedes, prilles ning ilma, ümarõlgsed ning

kõhnakesed, kõik nad rühkisid sammude müdinale ning keppide klobinal läbi hospitali värava. Vahetevahel surusid nad endid kahele poole ritta, kui mööda sõidutee kive veeres mõne hospitali kirurgi vanker.

„Archeri juures on tung,“ sosistas vanem üliõpilane surutud ärevusega. On tõesti hirmus huvitav teda töötamas näha. Kord vaatasin pealt, kuidas ta aorta ümber puha läbi lõikus, kuni mul jüdinad hakkasid mööda selga alla jookksma. Siit seda käiku mööda, ja hoiatuse seinad on lubjatud!“

Nad läksid läbi võlvitud sissekäigu ja jõudsid koridori, mille mõlemal poolel kollakas-hallid ukсед, igaiüks neist numbriga märgitud. Mõned olid praakil ja meie noor üliõpilane heitis neisse kartliku pilgu. Ta silmas ikka jälle rõõmsat kaminatule vilksatust, valgelt kaetud voodid, liig rohkeid värvilisi salme seintel. Koridori lõpul avanes väike saal, mille ringis pinkel istusid kehvalt riidetud inimesed. Noormees, kel käärid lillena nõõpauku pistetud, käis ühe juurest teise juure, sosistades ja jälle kirjutades.

„Kuulub midagi head?“ küsis kolmanda kursuslane.

„Ei! oleksite siin pidanud olema, vastas patsiendist teenija üles vaadates. „Meil oli päris lahingupäev. Üks *aneurysma poplitea* üks Colles'i fraktuur, üks *spina befica*, üks troopiline abscess ja üks *elephantiasis*. Mõelge, kõik ühel päeval!“

„Kahju, et sellest heast ilma jäin. Kuid eks neid juhtu jälle. Mis on tol vanaherral seal väga?“

Vaevatud tööline istus ukse lähedal, keha aeglaselt edasi-tägasi õõtsutades ja ohates. Keegi naine tema kõrval püüdis teda lohutada, patsutades talle õlale käega, mis üleni kaetud imeliste väikeste valgete villikestega.

„Tal on ilus karbunkel,“ seletas teenija asjatundja häälega, nagu aednik oma orhideesid kirjeldades sellele, kes neid mõistab hinnata. „See on tal seljal; ta istub aga tõmbuse käes ja seepärast, sõber, ei saa seda praegu vaadata. Pemphigus, lisas ta ükskõikselt naise kujutule käele näidates. „Kas soovite siia jääda ja metacarpal konte välja võtta?“

„Ei, tänan. Meil on aeg Archeri loengule minna. Tule lähme.“ Ja nad ühinesid teistega, kes tõttasid kuulsa kirurgi auditooriumi.

Hobuserauakuulised pinkeread, maast laeni, olid kuulajaid juba tungil täis. Meie noor üliõpilane nägi sisse astudes enese ees nagu

udus suure kogu nägusid ja kuulis sajahääliselt sügavat suminat ning naeru kusagil kõrgel üleväl. Ta kaaslane silmas teisel pingil vaba koha, ja nad pugesisid mõlemad sinna.

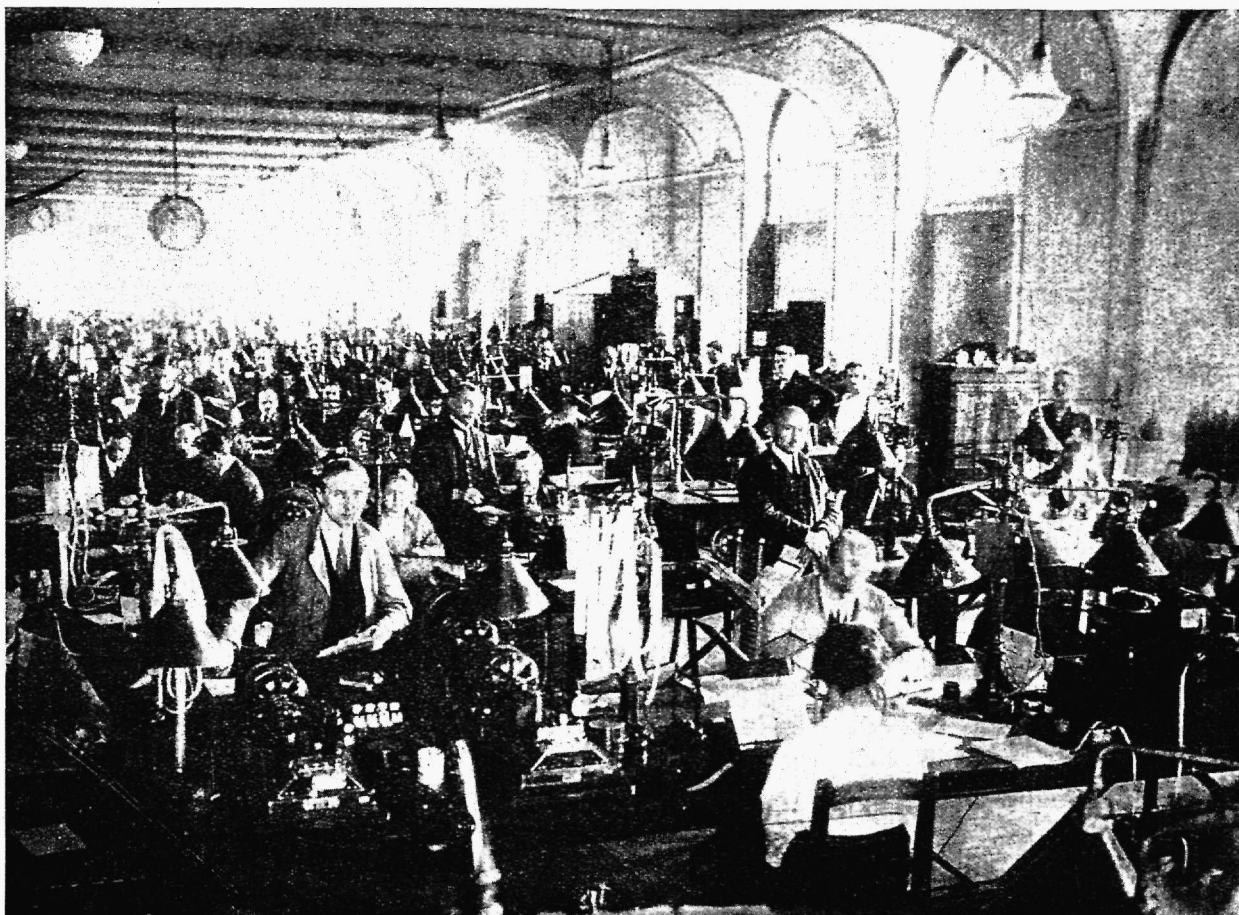
„See on alles ilus, saad haruldase pildi kõigest,“ sosistas vanem üliõpilane.

Ainult üks rida päid lahutas neid operatsioonilauast. Laud oli värvimata kuusepuust, lihtne, tugev ja piinlikult puhas. Pruun vahariie

on Anthony Browne, kes õnnelikult opereeris larinx'i mullu talvel. Ja see seal on Murphy, patoloog, ja seal silmaarst Stoddart. Küll sa õpid peagi neid kõiki tundma.“

„Kes on need kaks meest laua juures?“

Ah ei keegi — noored assistendid. Üks hoolitseb instrumentide ja teine popsutaja Billy eest. Tead sa, see on Listeri anticeptica pul-

Kõige suurem telegrafijaam ilmas.

Avati hiljuti Berliinis.

kattis sellest poole kinni; laua all seisis suur plekkkandik täis saepuru. Eemal, akna alla lauale olid laotud läikivad instrumendid: tangid, pinsetid, saed, kanüülid ja troakaarid; ühel poolel asusid reas pikad, õhukeste, ahtakeste teradega noad. Kaks noormeest askeldasid laua juures: üks ajas niiti nõelte taha, teine aga õiendas vasest kohvikannu sarnase asja kallal, mis auru välja popsutas.

„See on Peterson,“ sosistas vanem noorele.

„See suur palja peaga mees esimeses reas. Tead sa, ta on naha transplanteerija. Ja see

verisaator, ja Archer on üks karboolhappe pooldajaist. Hayes on puhtuse ning külma veega arstimise juhataja. Ja nad vihkavad kõik üksteist nagu mürki.“

Kahin käis läbi täiskiilutud pinke, kui kaks õde saali talutasid naise aluskuues ja jakis. Punane villane sall oli tal pea ja kaela ümber seotud. Sellest paistis keskealise naise nägu, moonutatud kannatusest ning isesugusest vahalaadi jumest. Kõndides vajus ta pea norgu; üks õdedest, kes teda piha ümbert hoidis, sosistas talle julgustussõnu kõrvu. Naine riivas

mööda minnes kiire pilguga instrumentide lauda, kuid õde pööras ta kohe teisale.

„Mis tal viga on?“ küsis meie noor üliõpilane.

„Põsknäärme vähk. See on alles pagana juhtumine. Ta ulatub isegi carotise taha. Vaevalt leidub teine kirurg, peale Archeri, kes julgub seda lõikust ette võtta. Ah, siin ta ise ongi.“

Parajasti astus pikil sammel saali väike, elav, terashall mees, käies käsi hõõrudes. Tal oli meriväe ohvitseri tüüpi puhtaksaetud nägu suurte rõõmsate silmega ja kindla õige suuga. Talle järgnes ta kuulus kodukirurg läikivais näpitsprilles ja rida assistente, kes ühte nurka kogusid.

„Herrad,“ hüüdis kirurg sama kindlal ja energilisel häälel, nagu ta olekki seda avaldas, „meil on siin huvitav parotise kasvaja, mis on omanud kurilaadilise iseloomu ja nõuab seepärast väljalõikamist. Haige lauale, õde! Täna! Unerohu, velsker! Täna! Salli võite ära võtta, õde!“

Naine lamas vahariidest padjal ja teda vaevav kasvaja oli paljastatud. Enesest oli see ilus, elevantiluu karva valge, hulga siniste tõmbsoonekestega, õrna kumerusena lõuast rinna poole ulatudes. Kuid kõhn, kollane nägu ja sooneline kael sünnitasid äärmise kontrasti ebaloomuliku kasvaja paksuse ja siledusega. Käsi kasvaja peale pannes vajutas kirurg seda tasa edasi-tagasi.

„Ühest kohast on kinni kasvanud, herrad,“ teatas ta. „Kasvaja on läbi carotise tuiksoone ja jugularise tõmbsoone kasvanud ja ulatub lõua para taha, kuhu vaja teda jälgida. Võimata on praegu öelda, kui sügavale peab lõikusega minema. Kandik karboliga! Täna! Karbol — sidumismaterjal, palun! Andke unerohu, herra Johnson. Seadke väike saag valmis juhtumiseks, kui tarvis lõualuud kõrvaldada.“

Haige ohkas tasa käterätiku all, millega ta nägu kaetud. Ta katsus oma käsivarsi tõsta ja põlvi üles tõmmata, kuid kaks abilist takistasid seda. Raske õhk oli täis kanget teravat karboli ja kloroformi lõhna. Käterätiku all tungis lämmatatud hüüd, ja siis kõlas korruga peenikesel, väriseval, monotoonsel häälel laulviis, mis peagi sosinaks muutus ja vaikis. Ikka veel käsi hõõrudes lähenes kirurg ja hakkas just meie noore üliõpilase ees ühe vanema mehega rääkima.

„Kitsas käes valitsusel,“ ütles ta.

„Oo, kümnest aitab.“

„Neile ei saa kümnet kauaks. Nad teeksid paremini, kui tagasi astuksid, enne kui neid selleks sunnitakse.“

„Kuid mina võitleksin lõpuni.“

„Mis sellest siis kasu. Ma rääkisin —“

„Haige on lõikuseks valmis, herra professor,“ teatas assistent.

„Rääkisin herra McDonald'iga — kuid sellest hiljem.“

Ta sammus tagasi haige juure, kes hingas pikalt ja raskelt.

„Eelistan lõiget teha tagumisel äärel,“ ütles ta, käega peaaegu õrnalt kasvajat silitades, „ja sealt nurgeti ettepoole alumisel äärel. Võib teilt paluda keskmist nuga, herra Johnson!“

Hirmust pärani silmil nägi meie noor üliõpilane, kuidas kirurg pikka läikiva noa võttis, selle plekk-kaussi kastis, ja sõrmede vahele seadis kui maalija oma pintslid. Edasi nägi ta professori kasvaja nahka pahema käega sõrmede vahele võtvat. See kõik vapustas ta närve lõpulikult, mis samal päeval juba varem paaril korral põrutatud. Ta pea käis ringi ja ta tundis, et juba järgmisel silmapilgul minestada võib. Ta ei julenud haige poole vaadata. Ta surus põidlad kõrvu, et mitte ainsatki kiljatust kuulda, ja fikseeris oma tarretunud pilgu otse enese ette puust simstile, sest ta teadis, et ainsam vaade, ainsam kiljatus hävitaks ta viimse enesevalitsuse, mis tal veel alles. Ta püüdis mõelda kriketit, rohelist aasadest ja sulisevast veest, õest kodus — ükskõik millest pigemini, kui sellest, mis sünnib nii lähedal ta juures.

Ent isegi läbi sulatud kõrvu näisid hääled ometi milgi moel ta kuulmeteni tungivat ja talle oma lugu pajatavat. Ta kuulis või arvas, et kuulis, karbolimasina pikka sisinat; siis märkas ta mingit liikumist assistentide hulgas. Kas ei kuulnud ta ka ohkeid, ja veel mingit teist häält, mingit vedeliku nirisemist, mis temasse veel palju hüllemini mõjus? Ta mõte ei lakanud jälgimast iga operatsiooni võtet, ta kujutelm tegi selle õudsemaks kui, võib olla, kunagi on fakt. Ta närvid kihelesid ja tõmblesid. Iga minutiga hakkas ta pea tuntavamalt ringi käima, uimastav, pööratav tunne südames suurenes. Siis, järsku ohates, langes ta peaga ettepidi, liües otsaga kõvasti vastu puust simsi, ja lamas sügavas minestuses.

Kui ta jälle meelemärgusele tuli, lamas ta avatud krae ja särginööpega tühjas auditooriumis. Kolmandakursuslane niisutas märja käsnaga ta nägu, kuna paar irvitavat assistenti ta toimetust pealt vaatasid.

„All right,“ hüüdis noor üliõpilane end istukile ajades ja silmi hõõrudes, „kahetsen, et eeslit mängisin.“

„Seda minagi usun,“ kinnitas ta seltsiline. „Mille pagana pärast sa ometi minestasid?“

„Ma ei suutnud parata. Seda tegi see operatsioon.“

„Missugune operatsioon?“

„Noh, too vähk ikka.“

Tekkis vaikus, ja siis puhkesid kõik kolm üliõpilast laginal naerma.

„Oh sina lollpea! Siin ei olnud ju mingisugust lõikust,“ pahvatas vanem üliõpilane. Nad leidsid, et haige ei kannata kloroformi, ja sellepärast jäi lõikus ära. Archer pidas meile ühe oma vaimurikkaist loenguist, ja sina minestasid just ta armsa seletuse keskel.

IDEE ELUST MITMESUGUSEIL TAEVAKEHADEL.

S. ARRENIUS. Eestist. ALBERT.

Roomlased tundsid teaduse vastu vähe huvi. Nad piirdusid peaaesjalikult Greeka teoste õppimisega. Rahvuse järsk langemine keisrite ajal sumbutas juba nii kui nii nõrga teadushuvi. Sellepärast pole ime, et Germaani suguharud peale Rooma langemise, sealt vähe teaduslikku materjaali omasid.

Vähetest õpetlastest keskajal tuleb nimetada Rodger Baconi (1214—1294), kellel olid erilised teadmised, iseäranis optikas. Ta nägi juba pikksilma ehitust ette. Sakslane Nikolaus Kusan (sünd. Kusan, Trieri lähedal, a. 1401 ja suri kardinaalina Todis a. 1464) oli oma ajast kaugelt ees ja oli haruldaselt vaba eksiarvamisist. Ta õpetas, et maa on peaaegu kerarannane, tiirleb ümber oma telje ja hiilgab teistelt saadud valguse tõttu. Ta on suurem kui kuu, kuid väiksem kui päike. Ta ei püsi liikumata kohal. Teistel tähtedel arvas ta ka elu olevat. Asjad ei hävine, vaid muudavad ainult kuju. Samasuguseid vaateid avaldas ka suur geenius Leonardo da Vinci (1452—1519). Ta ütles, et maakeral, mis kuu pealt näha on, samasugune kuju on kui kuul, mis maakera pealt näha on. Maakera pole ei päikese-tee ega ka ilma keskpunktis, ta pöörleb ümber oma telje. Ühes Nikolaus Kusaniga arvas ta, et maakera koosneb peaaegu samast ainest, millest teised planeedidki, ja mitte enam tooremast, nagu seda arvasid Aristoteles ja hiljem Tiho-de-Brahe. Leonardo da Vincil oli raskuse tungist selge ettekujutus. Ta kinnitas, et kui maa laguneks mitmeks tükiks, siis need tükid kukuksid uuesti raskuse keskpunkti. Üks kõige tähelepanemisväärsemaist tema geniaalsete teooriate keskkel on põlemisteooria. Selle teooria põhjal tarvitatakse õhk põlemise ajal ära, ja loomad ei saa elada sarnases õhus, mis põlemist takistab. Leonardo da Vinci oli väljapaistev inseneer, iseäranis hüdrauliliste ehituste alal.

Tema omad on huvitavad teoreetilised uurimused hüdrostaatika, staatika, aerostaatika, perspektiivi, lainete teooria ja värvide õpetuse alal. Sealjuures oli ta üks suuremaid maalikunstnikest ja skulptoritest omal ajal ja veel

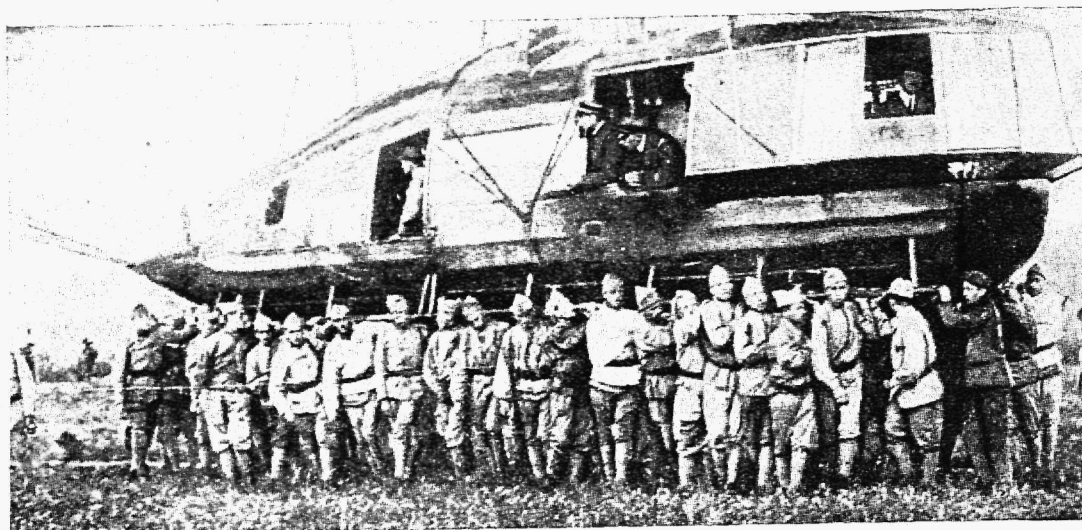
praegugi; lisaks sellele oli ta veel kindluste ehitaja ja kirjanik.

Algas uus aeg; Leonardo ajal leiti trükikunst ja Kolumbus leidis Ameerika. Reaktsioon ei teinud veel lõppu üldisele vabale mõtlemisviisile. Leonardo da Vinci ja ta eelkäija Nikolaus Kusan võisid veel vabalt ja takistamata avaldada oma vaateid, mis kooskõlas olid Aristarhi ja Kopernikuse õpetustega. Kuid üks oli ka kardinaal ja teise poolehoidjad olid kõige vägevamad valitsejad. Aeg valmis uueks progressiks, mida kõigest väest püüdis takistada algav reaktsioon vastiku inkvisitsiooniga eesotsas. Kopernikus (1473—1543), kes Tornis sündis ja Frauenburi preestriks nimetati, ehitas astronoom Ptolomeuse teoste ja enese vaatluste alusel oma süsteemi. Teos, mille ta kokku seadis, ilmus tema surma-aastal. Niimoodi pääsis ta ka saatusest, mis tabas ta kirglist järeltulijat Giordano Brunot (Dominikani munk Itaalias), keda tema arvamine pärast isamaalt välja aeti, kes mitmesugustes Euroopa riikides ringi rändas, kaitstes igalpool Kopernikuse õpetust, ja kes ka arvas, et liikumatud tähed on ka päikesed ja neid ümbritsevad, nagu maadki, planeedid, millel valitseb elu.

Bruno võitles ägedalt astroloogilise ebausn vastu, mis teaduslikku arenemist takistas. Tema arvamine järele ujuvad taevakehad lõpmata vedela, läbipaistva efiiri meres. Selle õpetuse kui ka tõenduse eest, et Mooses olevat kõik oma imed päris loomulikul viisil teinud, võeti Bruno Veneetsias kinni ja saadeti Rooma inkvisitsioonikohtu ette, kes ta põletamissurma mõistis. 17. veebruaril 1600. aastal (Giordano Bruno oli siis 52 a. vana) saadeti otsus täide.

Võib ütelda, et selle verise ohvriga lõppes vana aeg, sest Kepleri ja iseäranis Galilei leiud olid juba suureks sammuks edasi.

Varsti peale Kopernikuse surma sündis Tiho-de-Brahe (1546. a.). Juba noorena tundis ta astronoomia järele igatsust ja päikesevarjutus, mis ta peale väga sügavat mõju avaldas, andis selleks veel enam põhjust. Ta tegi suure hulga tähtsaid mõõtmisi. Need mõõtmisi-

Hukkunud lennuk „Dixmude“.

Prantsuse lennumasin „Dixmude“ õnnetu hukkumise puhul on eriteadlasilt juhtumise kohta väga mitmesuguseid arvamisi. Nii öeldakse, „Dixmude“ komandant du Plessis olevat vea teinud, millel ise ohvriks langes. Kuna rekordsõidule liig palju isikuid kaasa oli võetud, oleks du Plessis lennuki aeglaselt töötavate mootoritega pidanud tuulest Itaalia ehk Greeka randa ajada laskma ja mitte kogu oma bensiini tagavara selleks kulutama, et Aafrikast Prantsuse pinnale püüda.

Mõnelt poolt jälle heidetakse du Plessis'le ette, ta polevat oma asjas kuigi kindel olnud: lennukit merepinnale juhtides olevat ta gondoolid kaotanud.

Teised aga väidavad, et lennumasin elektrilöögile ohvriks olevat langenud, kusjuures kas välgu või mõne teise elektrilaenguga tegemist olnud.

Sciancca jaamaülem — jaam asub 50 klm. Girgentist eemal — tõendab, et ta ööl 21. ja 22. detsembri vahel mere kohal mitu sekundit kestvat heledat valguskuma näinud, ja mõned teised jaama ametnikest tahavad kaht põlevat palli õhust merre langevat näinud olla.

Kui lennuk juba ülal õhus põlema hakkas, siis näib väga tõenäolisena, et tuli tekkis elektrilaengust.

Peale õhusõitades vilunud lenduri du Plessis oli õhulaeval ka veel teine asjatundja, leitnant Convents. Iga mehe jaoks oli lennukil kaasas allalaskumiseks päästevari ja vöö. Nii näib imelikuna, miks ühtki meestest teatega alla ei saadetud. Jääb veel oodata, kas ehk ei leita nende surnukehi, kes seda päästeabinõu õnnetuse korral tarvitasid. Kui neid ei leita, võib kindlaks pidada, et selleks vististi aega ei jätkunud, mis elektrilöögi puhul väga võimalik olla võis.

Lennuki seisukorrast kõneldakse, „Dixmude“ esimene montöör Monbert olevat enne teele minekut oma sõpradele seletanud, et eelseisev reis temas kartust tekitavat. Lennuki juures leiduvat mitmeid puudusi, millest ta ka teatanud, kuid mis siiski parandamata jäetud. Tal olevat aim, nagu ei tuleks ta sellelt lennult enam tagasi.

sed said hiljem tema kaastöölise Kepleri väljaarvamiste aluseks ja ergutasid Besseli nime-tama Tiho-de-Brahēt „astronoomide kunin-gaks“. Tiho asetaski maakera uuesti meie pla-neetide süsteemi keskele. Liikumatud tähed on kinnitatud kerasarvase kausi külge, mis aeg-laselt keerleb. Maakera teeb ringi ümber oma telje 24-tunni jooksul. Kuivõrd Tiho omaaja mõju all oli, näitab asjaolu, et kui ta duelli peal nina otsast tüki kaotas, jäi ta sellega rahule, et seda juba tema sündimise ajal tähed olevat ette kuulutanud. Tema mõtteviisile on iseloomulik ka arvamine, et maakera peab sellepärast pla-neetide süsteemi keskpaigas asuma, et ta on enam tooremast aimest valmistatud. Descartes kriipsutab alla, et Kopernikuse süsteemi peeti juba siis Tiho-de-Brahe omast paremaks, „sest ta oli palju lihtsam ja selgem“. Tiho suri Praa-gas aastal 1601.

Kepleri (1571—1630. a.) osaks langes Tiho vaatlusist järelduste tegemine. Ta tõendas, et planeedid liiguvad ellipsi mööda ümber päi-kese, ja näitas ka, missuguse suhtes nad kiir-liselt on päikese kaugusega.

Kepleri kaudu oli Aristarhi ajast astronoo-mia vallas esimene suurem samm edasi astutud, see samm leidis veel suuremat kinnitust kuulsa Galilei leiduste läbi. Galilei (1564—1642. a.), kes Kepleriga kirjavahetuses oli, räägib ühes 1597. a. kirjas, et ta juba ammugi Kopernikuse vaadete poolehoidja olevat. 1604. a. kuulis ta, et Hollandis olevat pikksilm välja mõeldud; ta ehitas endale ka pikksilma ja leidis kõrgemate isikute heakskiitmist. Galilei hakkas taevast uurima ja leidis hulga tähti, mis paljale silmale näha polnud. Planeedid paistsid heledate ke-tastena. 1610. a. uuris ta Jupiteri ja leidis selle planeedi neli kaaslast, mis tiirlesid tema ümber

seada suurema kiirusega, mida ligemale nad asusid. Ta uuris ka Saturni, Veenuse ja Marsi välise kujud muutust. Ta leidis päikese plekid (1611. a.), ja otsustas nende järele, et päike tiirleb ümber oma telje. Kõik need teadmised käisid Aristoteelse õpetusele risti vastu. Sellepärast pidas Galilei paremaks isiklikult Rooma minna ja asja oma vastastele selgeks teha.

Alles pärast seda astus Galilei kui Kopernikuse poolehoidja oma teadmistega avalikult

mata, et ta vana ja haige oli. Igasuguste abinõudega püüdis ta asja lõpetada, kuid mõisteti siiski vangi ja pidi oma maakera liikumise õpetusest loobuma. Otsekohe peale seda keelati kirikuvalitsuse poolt Kopernikuse, Kepleri ja Galilei tööde lugemine, ja see keeld kestis kuni 1835. aastani.

Kuid kiriku vastuseisimine oli asjatu. Minutigi kahtlemata liikus uue vooluga ka Descartes. Muidugi sai ta enesele sellega hulga vas-

Foto Vannas

Eesti Vabadusristide annetamise puhul Poola ja Läti sõjaväeliste esitajatele.

Istuvad: Poola sõjaväe esitaja kapten Drymmer, endine Poola sõjaväe esitaja major Ablamovicz, Sõjav. staabi ülem kindralstaabi kindralmajor Lill, kindralstaabi ülem kindralstaabi kolonel Tõrvand, endine Läti sõjaväe esitaja kapten Hassmanns.

Seisavad: Sõjam. adjut. lipnik Inn, kindralstaabi käskude täitja ohvitser al.-kapten Mollin, endine Eesti sõjaväe esitaja Poolas kol.-leitn. Junkur, Läti sõjaväe esitaja kapten Tepfers, kindralstaabi II. osakonna ülem kapten Palm.

välja. Alguses ei teinud kiriku võimud midagi, kuid a. 1614. otsustas „püha kongregatsioon“, et Kopernikuse õpetus maakera kahesugusest liikumisest käib piibli vastu. Kopernikuse õpetust lubati seletada, kuid ainult hüpoteesina ja mitte tõena.

Seitse aastat oli Galilei üsna vagusi. Kuid lõpuks sattus ta ühe jesuiidi-paatriga tülli. Ta pidi 1633. a. Rooma minema, et inkvisitsiooni-kohtu ees oma õigusi kaitsta, selle peale vaata-

taseid, kuid protestantlistel maadel, nagu Hollandis ja Rootsis, leidis ta kindlat varjupaika. Planeetide seaduspärase liikumise seletamiseks oletas Descartes, nagu Brunogi, efiirimere olemasolu, milles siis planeedid ujuvad. Descartes oletas, et see efiir on päikese ümber tuisusarnases liikumises, ja planeedid kistakse sellest liikumisest kaasa. See arvamine seisab Kepleri vaatest kahtlemata kõrgemal, kes arvas, et jumalik olevus juhib planeete nende teid mööda.

Mis komeetidesse puutub, mis teisiti liiguvad kui planeedid, siis, ütlevad Descartes, on need taevakehad, mis Saturni järele liiguvad. Kuid Tiho-de-Brahe kinnitas oma vaatluste põhjal, et olgugi komeetid väljaspool kuu orbiiti, kuid sageli pole nad kaugemal, kui Veenus ehk Merkuur, mille peale Descartes vastab, et Tiho-de-Brahe vaatlused polnud küllalt täpsed, et komeetide kohta sarnast järeldust teha.

Descartes'i ideed võeti vaimustusega tema kaasaeglaste poolt vastu. Nad hakkasid ülikoolidest Aristoteelse filosoofiat välja tõrjuma. Upsalas kutsusid need ideed elava vaidluse esile, ja võib olla andiski see tõuke Rootsimaa loodusteaduse arenemiseks. Vaimulik seisus katsus ülikooli kantslitist Descartes'i väidetele vastu astuda, kuid valitsus ei annud selleks luba.

Noorte inimeste keskel, kelle peale Descartes'i õpetus iseäranis suurt mõju avaldas, oli Svedenborg, kes Karteesiuse kosmogooniast vähe muutis. Üldse valitseb Svedenborgi töodes praegusaja loodusteadlastele arusaamatu selgusetus. Kuid vaatamata kõigi puuduste peale, mis Svedenborgi süsteemis esile tulevad, sisaldab ta siiski mõtteid, mis hiljem teiste isikute poolt edasiarendamist leidsid. Iseäranis alla kriipsutada tuleb oletusi, et planeedid on oma tekkimise poolest tänu võlgu päikesele ja sellepärast kuuluvad juba algusest peale päikese süsteemi — idee, mis harilikult Kanti omaks nimetatakse.

Püthagorasest räägitakse, nagu oleks ta oma õpilastele seletanud, et ka teistel planeetidel valitseb elu nagu maa pealgi. Kui Kopernikuse õpetus, et maakera on terve ilma keskoht, üldist tunnustamist leidis, tekkis juba loomuliku järeldusena mõte, et ka teistel planeetidel valitseb elu.

Giordano Bruno oli ka vaimustatud sellest mõttest, mis tolle aja vaimulikkudele nii kardetavana paistis, et teda ainult tulesurm võis lunastada. Väljavõtted sellest õpetusest olidki peapõhjuseks, mis kirikut Galilei ja teiste Kopernikuse järglaste vastu nii üles ässitas. Kuid, kui idee selle peale vaatamata enesele tee läbi raius, satuti teise äärmusse ja hakati kõiki taevakehi elulisteks pidama, ilma et enne järele oleks uuritud, kas lubavad sealsed füüsilised tingimised elu tekkimist. Unistati inimest kuu peal ja sarnasesisulised fantaasiad olid kaugel tuntud. Suur astronoom Herschel arvas, et isegi päikesel valitseb elu, et päikese plekid tekivad päikese keha kindlatest osakestest ja neid võib vahest päikese hiilgavate pilvede tagant näha. Kõige huvitavam fantaasia on, võib olla, Svedenborgi nägemus. Svedenborg oli heatahtlik inimene ja sellepärast ei või

mingit kahtlust olla selles, et ta ise uskus seda, mida rääkis. Ta jutustas, et tal olevat suhteid olnud teiste ilmade vaimude ja inglitega ja et ta nende seltsis olevat veetnud päevi, nädalaid ja isegi kuid. „Nende käest ammutasin ma teateid teistest ilmadest, kus nad elavad, seal valitsevatest kommetest ja usust, samuti paljudest teistest huvitavaist asjust; ja kõike, mis ma kuulsin, võin ma kirjeldada nii, nagu oleksin ma seda ise näinud.“ See on mõistlik järeldus, et nii suured kehad, nagu planeedid, pole loodud mitte ükski selleks, et päikese ümber tiirelda ja maakerale oma nõrka valgust saata, vaid neil on veel teine ülesanne.“ „Planeedid, — ütlevad Svedenborgi vaimud, — tiirlevad ümber oma telgede nii, et neil on päevad ja ööd. Paljudel neist on ka kuud, mis nende ümber samuti tiirlevad, nagu meie kuu meie maakera ümber. Vaimudele ja inglitele on teada, et kuu ja samuti ka Jupiteri ja Saturni kuude peal valitseb elu.“ Planeetide elanikke kujutletakse inimestesarnaste olevustena. „Isegi see, kes vaimudega pole rääkinud, ei või kahelda selles, et taevakehadel valitseb elu, sest nad on „maad“, ja kus on juba „maa“, seal on ka inimesed, sest inimene on iga maa lõppsiht.“ Svedenborg sai teateid mitte ükski meie päikese süsteemi kohta, vaid ka teiste päikeste süsteemide kohta. Ta sai teada, et meie päike olevat kõige suurem täht maailmas, sest ühelt planeedilt olevat ta hiiglasuurt tähte näinud, ja siis olevat „taevas“ talle seletatud, et see olla meie päike. Teine kord oli ta planeedil, mida ta kõige väiksemaks peab ja mille ümbermõõt vaevalt 3750 klm. oli. Svedenborg jutustab veel taimedest ja loomadest, mida ta planeetidel silmanud. Need pildid on karakterlised selle poolest, et nad näitavad, missuguses arvamisest olid tolle aja haritud inimesed kosmose kohta. Äärmiselt imelik on, et ühelgi vaimul, kellega Svedenborg 29 aasta jooksul läbikäimises, hulga väikeste planeetide olemasolu kohta teateid ei olnud. Samuti on väga huvitav tõendus, et Merkuuri elanikud, vaatamata kõrvetavate päikesekiirte peale, kaunis meeldivas kliimas elavad. Svedenborg tuli otsusele, et hõre atmosfäär mõjub jahutavalt, sest troopikatel on kõrgete mägede otsas ka külm.

Kõigest ülaltoodust selgub, et vaimud ja inglid, kellega Svedenborg läbikäimises oli, ei saanud talle rohkem teada, kui ta ise teadis ehk võimaliku leidis olevat.

Selle aja kohta karakteriline on see, et isegi Kant oma „Taeva teoorias“ toob pika arutuse planeetidel asuva elu kohta. Ta piirdub ainult päikese süsteemiga. Ta räägib, et mida kaugemal asub planeet päikesest, seda kergemad peavad olema sealsed elanikud, loomad ja taimed.

Ühes sellega kasvab päikesest kaugenemisega ka elastilisus, samuti ka nende vaimlised omadused, iseäranis mõtlemisvõime, omavad kiirema käigu vahekorra sellega, kui kaugel planeet päikesest asub.

See näis Kantile seda tarvilikum, et öö-päev kestab Jupiteri peal ainult kümme tundi — aeg, millest vaevalt jätkub „jämeda loomuga“ maakera inimesele, et välja magada.

Hulk kuid, mis väliste planeetide ümber liiguvad, on Kanti kui ka Svedenborgi arvamise

järele seal ainult selleks, et lõbustada nende planeetide õnnelikke elanikke, kes pattu üldse ei tunne, sest seal valitseb arvatavasti igavene headus.

Nii kirjutas suur filosoof, kes ei suutnud päriselt vabaneda omaaegsest naiivsest metafüüsilisest ja teleoloogilisest mõtteviisist. Teleoloogiline vaatepunkt nõuab ka seda, et nagu Svedenborg ütleb, „maakera olemasolu siht oli inimene“.

NAER.

LEONID ANDREJEV'i järele Vene keelest D. T.

I.

Pool seitse olin veendunud, et ta tuleb, ning püsisin äärmiselt lõbusas tujus. Palitult oli kinni vaid kraa haak ning hõlmad lehvitsid vabalt külma tuule käes, ent külma ma ei tundnud. Pead kuklatõugatud mütsiga kandsin uhkelt seljas. Kõigi vastutulevate meeste peale vaatasin üleolekutundega, ent naistele heitsin väljakutsuvaid, meelitavaid pilke. Armastasin küll juba neli päeva ainult teda, ent olin liig noor, süda niivõrd tundmusterikas, et ka teiste vastu täiesti ükskõikseks jääda ei võinud. Ja sammud — need olid kiired, julged ning kerged.

Kell kolmveerand seitse oli palitult kaks nööri kinni ning silmitsesin ainult vastutulevaid naisi, ent väljakutsueta, meelitu- seta, ennem pahameelega. Mul oli tarvis ainult üht naist — teised võivad minna kus pagan; nad ainult ärritasid mind oma sarnadusega temale.

Viis minutit enne seitset oli mul palav.

Kaks minutit enne seitset hakkas mul külm.

Punkt seitse olin veendunud, et tema ei tule.

Pool üheksa olin kõige halatsemisväärsem inimene ilmas. Palitu oli hooliga kinni nõõbitud, krae

üles tõstetud ning müts külmast siniseks muutunud ninale tõmmatud. Meelekohtadel ripuvad juuksed ning vurrud valgendasid härmatisest, kuna hambad kergelt üksteise vastu klõbisesid. Kindlusetu käigu ning kõssivajunud kogu järele võis mind kõige enam kaunis kõbedaks vanaherraks pidada, kes tuttavaid küllastanud ning koju sammub.

Ja seda kõike tegi — tema! Oo, saadan... Ei, võib olla, teda ei lastud, võib olla, on haige või surnud. Surnud! — aga mina kirun teda.

II.

— Eugenia Nikolajevna on ka täna seal, — ütles mulle kaasõppur mingi tagamõtteta; ta ei võinud teada, et ootasin Eugenia Nikolajevnat külma käes kella seitsmest poole üheksani.

— Ah nii!... — vastasin sügavmõtteliselt, ent tahtmata helises kusagil sisemuses: „Oo, saadan...“

Ta on seal, see on õhtul Polosov'ite juures.

Ei ole kunagi seal käinud, ent täna õhtul lähen.

— Sõbrad, — hüüdsin lõbusalt. — Täna on jõulud, kõik lõbutsevad — lõbutsegem meiega.

— Kuidas? — kuulub kurb-tõsine vastus.

— Ja kus? — kuulub teine.

Foto Parikas.

Dr. A. Möttus,

tervishoiu peavalitsuse ülem, keda töö- ja hooldekandeminister O. Amberg ametist lahti tahab lasta. Dr. A. Möttus ei ole aga nõus lahkuma ja leiab E. Arstide Seltsi ja ühe osa ajakirjanduse poolt toetust.

— Riietugem maskiülikondadesse *) ning sõitkem koduseid pidustusi mööda, — otsustasin mina.

Ja need, tundmustevaesed inimesed, said tõesti lõbusaiks. Nad kisasid, karglesid ja laulsid, tänasid mind originaalse mõtte eest ning tegid ülevaate rahalistest tagavaradest. Ja poole tunni pärast kogusime linnast omasuguseid üksikuid, igavusttundvaid üliõpilasi, ning kui meid kogus kümme lõbusalt karglevat kuradikest, sõitsime juukselõikaja juure, kellel sellekohane garderoob, ning täitsime ruumi külma, nooruse ning naeruga.

Tahtsin endale midagi tumedat, ilusat, mis väljendaks tagasihoitud kurbust, ning küsisin:

— Andke mulle Hispaania mõisniku kostüüm.

Nähtavasti oli see mõisnik hiiglane olnud, sest uppusin tema riietesse ülejäägita ning tundsin end täiesti mahajäetuna, nagu suures, tühjas saalis. Kostüümist välja ronides, palusin endale midagi muud.

— Valhest tahate klouni kirjude kellukes-tega?

— Klouni! — hüüdsin halvakspanevalt.

— No teeröövel? Laj kübar ja põueoda.

— Põueoda! — See sobis minu kavatsus-tega. Kahjuks polnud see teeröövel täisealine olnud, õigemini oli see rikutud poisike olnud, nii aastat kaheksa. Kübar ei katnud kukaltki ning sametpükstest olid teised mind summitud kui lõksust välja kiskuma. Paash ei kõlvanud — oli vöödiline kui tiiger. Munga kuub — täis auke.

— Noh, sina? Jääme hiljaks! — kiirustasid mind kaaslased.

Jäi üle ainuke kostüüm — hiinlane.

— Andke hiinlane! — hüüdsin tüdinult ning mulle anti hiinlane. See oli — kurat teab mis! Ei hakka arvustama kostüümi ennast. Möödun vaikides ka mingisugustest idiootlikkudest värvilistest saabastest, mis mulle väikesed olid ja poolest saadik jalga läksid, kuna tähtsam osa üleliigsena kahele poole tolgendas. Vaikin ka roosast nartsust, mis parukataoliselt pead kattis ning niidiga kõrvade külge kinnitatud oli, nii et need üles tõstetud olid ning nahkhiirt meele tuletasid.

Kuid mask!

See oli nägu — võimatuseni tardunud. Tal oli nina, silmad ning suu, kõik korrapärane, kõik oma kohal, kuid temas polnud midagi inimlikku. Inimene, isegi hauas, ei või niivõrd rahulik olla. Ta ei väljenda ei kurbust, ei

lõbu, ei imestust. Ta silmitseb teid nii rahulikult — ja võitmatu naer valdab teid. Mu kaaslased, silmates mind, lamasid diivanitel, langesid jõuetult toolidele ning vehklesid kätega.

— See on kõige originaalsem mask, — ütlesid nad.

Nutt kipitas kurgus, kuid heites pilgu peegli, — valdas naer ka mind. Jah, tõesti see oli kõige originaalsem mask.

— Mitte mingil juhusel maski ära võtta, — kinnitasid kaaslased omavahel. — Andkem sõna.

— Sõna!... Sõna!...

III.

Kahtlemata oli mask kõige originaalsem. Salkades jälgiti mind, tõugati; näpistati — ja kui ma, sellest tüdinedes, vihaga end pöörasin, — valdas kõiki pöörane naer. Kogu tee ümbristes mind mürisev naerupilv, liikus ühes minuga ning puudus võimalus pääseda sest nõiaringist täis mõttetut naeru. Mõnikord valdas see ka mind; ma karjusin, tantsisin, laulsin, ning kogu ilm näis keerlevat joobnuna. Kuid kaugel oli minust see ilm! Kui üksik olin tegelikult selle maski all!

Viimaks jäeti mind rahule. Viha ja kartuse, tigiduse ning õrnusega vaatasin tema poole ning ütlesin:

— See olen mina.

Tihedad silmalaud kerkisid pikkamisi ja imestanult ning terve vihk tumedaid kiiri langes minule — ja naer, kõlav, lõbus, hele, kui kevadine päike — naer vastas mulle:

— Jah, see olen mina. Olen mina! — kor-dasin naeratades. — Miks teie ei tulnud täna?

Kuid tema naeris, naeris lõbusalt.

— Olen roidunud hingeliselt. Olen palju kannatanud, — rääkisin, vastust oodates, edasi.

Kuid tema naeris. Kustus tume hiilgus veetlevaist silmist, maad andes naeratusele. See oli päike, ent päike põletav, halastamatu, karm.

— Mis juhtus teiega?

— See olete teie? — hüüdis ta viimaks vaevaga naeru tagasi hoides. — Kuivõrd olete... naljakas!

Õlad tõmbusid kokku, pea langes rinnale ning väljendasin tervena meeleheidet. Kasutades pilku, mil ta kustuva naeratusega huulil silmitses mööduvaid, lõbusaid paare, rääkisin edasi:

— Häbi peaks olema niiviisi naerda. Kas teie ei mõista siis, et minu naljaka maski taga peitub kannatav elav inimene; ainult selleks olen maskis, et näha teid. Miks teie ei tulnud?

*) Venemaal on kombeks jõulu ajal majast maija käia maskiülikondades, nagu meil seda mardi- ja kadri-päeval tehakse. Tõlkija.

Inseneer Gustave Eiffel,
Pariisi kuulsa Eiffel-torni ehitaja, üks vanematest Prantsuse inseneeridest.

Näost kadus viimne veretilk; valu pärast hambaid kokku pigistades pöörasin ringi — ning minu peale vaatas kõigutamatu rahuga mitteinimlik, liikumatu nägu. Ja mina... ma naersin... Kustuva naeruga huultel, värisedes kenkivast vihast, meelegeitel ütlesin, — ei, karjusin peaaegu:

— Teie ei tohi naerda!

Ja kui ta vaikus, sosistasin talle oma armastusest. Mitte kunagi polnud ma nii hästi rääkinud, sest kunagi polnud armastanud nii palavalt. Ma rääkisin ootamispiinadest, kibedaist pisaraist, pöörasest armukadedusest, oma südameigatsusist. Ja ma nägin, kuid langedes heitsid silmlaud tumedat varju kahvatanud palgeile, nägin, kuid süttus silmis tuluke ning painduv keha kaldus lähemale. Ta oli riietatud õõjumalannaks, saladuslik, nagu pimedesse mäsitud hiilgav täheke, oli kirjeldamatu ilus, veetlev kui nooruse kadunud unenägu. Rääkisin, silmis kipitsesid pisarad, õnnelikult põksus süda. Ja nägin, kuid mängis naeratus pool-

Ruttu pöördus ta minu poole, vastusega naeratavais silmis — ja halastamatu naer valdas teda võitmatu jõuga. Lämpudes naeru kätte, peaaegu nuttes, oma nägu pitsist taskurätikuga varjates ning vaevaga sõnu välja rääkides, hüüdis ta viimaks:

— Silmake... ometi ennast. Seljataga on peegel... Missugune teie välja näete!...

avatud huultel ja värisedes kerkisid silmlaud. Pikkamisi, kartlikult, lõpmata usaldusega pööras ta end minu poole, ja...

Sarnast naeru polnud ma ialgi kuulnud!

— Ei, ei, ma ei või... — hüüdis ta peaaegu nuuk-sudes ning jälle valdas teda pöörane naer.

Kui oleksin võinud silmapilguks omada inimnäo!

Hammustasin huuli, pisarad niisutasid mu palavat nägu, ent tema, see idiootlik mask, millel kõik

oli oma kohal, nina, silmad, suu, — vaatas kõikumata õudse rahuga. Ja kui oma värvilisel jalgel läksin, kostis kaua veel järele helisev naer, nagu langeks hõbedane ojake kõrgusest, rõõmsa naeruga purunedes kaljudes.

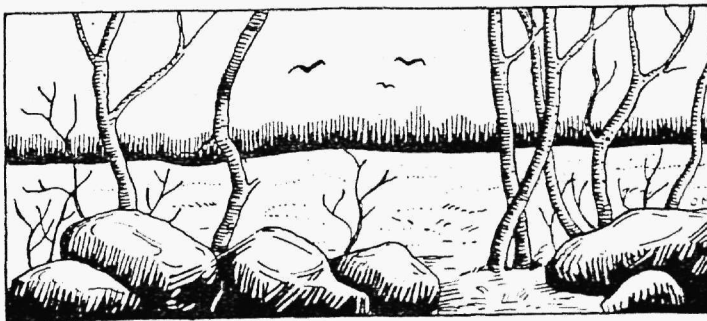
IV.

Astusime uniseile tänavatele, rikkudes õõvaikust oma lõbusa, ärritatud kisaga, sammusime koju poole ning lähedalolev kaaslane pöördus minu poole:

— Sul oli pöörane edu. Ma pole ial näinud, et oleks niiviisi naerdud. Oota, mida teed? Miks sa oma maski lõhud? Sõbrad, ta on hulluks läinud! Vaadake, ta purustab oma kostüümi! Ta nutab!

Jaapani asevalitseja ehk printsregent Hirohito,
kelle elu kallale Tokios läinud a. lõpul tungiti. Hirohito valitseb oma haige isa, keiser Yoschihiho asemel Jaapani riiki ja on 22 a. vana.

P. I. TSHAIKOVSKI ELUST.

(TEMA 30-A. SURMAPÄEVA PUHUL.)

Kui imelik see ka pole, kuid, hoolimata Vene helilooja P. I. Tshaikovski suurest kuulsusest, teatakse tema eluloost ometi vähe, olgugi et varsti pärast tema surma kadunu vend Modest Tshaikovski, nüüd ka ise juba surnud, hoolikalt kogutud tema elulooliste andmete kolmeköitelise kogu välja andis.

Nende lugemine on väga huvitav, rääkimata seisukohast, mis on Tshaikovskil maailma kunsti loojate keskel, kuna tema elu puht välise külge äärmiselt iselaadiline on, kõnelemata siin leiduvast kõiksugu märkuste, hindamiste ja mõtteavalduste rikkusest kadunud heliloojalt, mis annavad kujutluse ta isikust, täis sama peent tundelikkust, vaikset kurbust ja seesmist graatsiat, millega nii võluvalt mõjuvad tema muusikalised teosed.

Suurema osa sellest elulooliste andmete materjaalist, pannes seega iseäranis uskuma nende erapooletusse, moodustavad Tshaikovski enda kirjad reale isikuist, kelle hulgas adresseeritud kirjade rohkeuse järele on esimesel kohal Nadeshda Fedorovna von Meck, kes suure helilooja elus tähtsat ja otsustavat osa mängis.

Inseneer von Mecki naine, energiline ja ettevõtlik, käis mehele, kes kusagil kroonuasutuses teenis, peale, et see jätaks talle vähe-meeldiva ametniku-elukutse ja hakkaks iseisesevalt praktiseerima. Mees toimetas tema nõuande järele. Alguses tuli aga neil sarnast puudust kannatada, et kogu perekonna päevane eelarve ainult 20 kop. pidi piirduma. Nadeshda Fedorovna pidi oma mehele ja lastele niihästi köögitudrukaks kui ka pesumaiseks olema. Varsti aga sai von Meck kontsessiooni mingi raudtee-ehitusele.

See tõi talle määratu-suuri sissetulekuid. Nimelt selles oma elu aegjärgus kuulis Nadeshda Fedorovna ühel oma muusikaõhtuist esimest korda tol ajal veel vähe tuntud Tshaikovski, kohtumisteeriumi ametniku, helitööd. Kuulnud, et noor komponist selleks, et ennast materjaalsest küljest kindlustada, ametnikuna pidi teenima, palus Nadeshda Fedorovna Tshaikovskile öelda, et määrab temale igaaastase toetusrahana nelituhat rubla, tingimisega, et ta teenistuskoha jätaks ja ennast täielikult pühendaks loovale tööle muusika alal. Selle juures oli lisaks veel tingimine, et Nadeshda Fedorovna ja Tshaikovski teineteist ilal ei pidanud nägema. Mis viimase tingimise välja kutsus, on teadmata, kuid Tshaikovski võttis

nii esimese kui ka teise vastu ja täitis mõlemad pedantliku hoolega. Kogu oma eluajal ei näinud nad kordagi teineteist. See aga ei takistanud sugugi nende vahel sõbraliku vahekorra tekkimist. Nad astusid kirjavahetusse, mis komponisti kogu järgneva eluaja kestis ja sisaldas palju huvitavaid mõttevahetusi, seletusi helilooja uutest kavatsusist oma loomingu alal, arvamisi kunstist jne.

Ainult mõned kuud enne Tshaikovski surma jättis Nadeshda Fedorovna ta kirjad millegi pärast vastamata. Kõik püüded sarnase selgesti tuntava külmusavalduse põhjusi teada saada, jäid tagajärjetuks. Ta suri, teadmata seda põhjust. Tema venna sõnade järele sünnitas see Tshaikovskile sügavat hingelist kannatust ja tema viimsete sõnade hulgas oli Nadeshda Fedorovna nimi.

Huvitav on näiteks Tshaikovski arvamine teisest suurest Vene heliloojast Glinkast. Imestan, kirjutas ta, kuidas Glinka rea tühiste salongitükkide järele korruga kunstile sarnase teose kinkis, nagu „Elu tsaari eest“. Kuigi ta ainult ooperi finaali oleks komponerinud, oleksin ikkagi kahtlemata teda geeniuuste hulka lugenud, ütleb Tshaikovski. Mitte vähem geniaalseks tööks pidas Tshaikovski ka Glinka „Kamaarinski“.

Glinka isik aga ei tahtnud talle hästi meeldida. Ma ei suutnud, kirjutas ta, ärritusega lugeda tema märkusi. Neist täpseist seletustist mõne tema, Glinka, koerakutsika kohta paistab veendumus selles, nagu oleks kõik, mis teda ümbritses, kindlasti huvitav tulevastele põlvvedele.

See viimane märkus on hindamisväärt Tshaikovski enda suhtes, kellele oli võõras iga eneseülitamine ja tihtsalt piinlik iga temale juhitud kõrgendatud tähelepanuavaldus.

Kui imelik see ka pole, kuid Chopin'i muusikat Tshaikovski ei armastanud, ja nimelt ei armastanud, kuid ei keeldunud siiski teda tunustamast: Ma ei armasta teda vististi just seepärast, et mu enda muusika kõige enam sarnaneb nimelt Chopini omale.

Vagnerist polnud ta nähtavasti sugugi vaimustatud. Igatahes suuremat aunime kui „andekas sakslane“ ta temale ei annud.

Tal leidub ka järgmine märkus: Eile kuulasin heameelega kenakest Karmeni.

Anton Rubinsteinist kui komponistist tema nagu delikaatselt vaikib. Ainult kord leidub lause: Anton on jälle midagi antoonitanud.

Oma enda töist kirjutas ta sama otsekohe-
susega, nagu ta teistegi kohta oma mõtteid
avaldas, üleliigse tagasihoidlikkusest ja juba
muidugi vähemagi liig suure arvamiseta en-
dast.

Oleksin rõõmus, kõneles ta, kui mul minu
„Oneginis“ õnnestuks kümnendatki osa sellest
ilust edasi anda, mida Pushkini Oneginis tun-
nen.

Ja tema „Pada emand“, millest ta oma ven-
nale kirjutas: Modja, ooper on mul hea saa-
nud! Jällegi üld-kunstiliselt seisukohalt —
milline väljendusrikkus, milline oskus kanduda
kujutatavasse aegjärku. Teda kuulates lähen
sageli mulle kõrgeima kunstitajumiseni, mil su-
gugi ei märka tehnikat ja ei mõista, kust tulevad ja
kus peituvad need abinõud väljenduseks.

Oma otsustes kirjanduse
üle on helilooja samuti ot-
sekohene kui muusika-
arvustuseski.

Temale saadab oma töid
läbilugemiseks poeet K. R.
(suurvürst Konstantin Kons-
tantinovitsh), ja Tshaikovski
annab vastuse, sugugi
mitte dilettantlikku laadi.

Tolstoid kui kunstnikku
ta jumaldas. Ta ei väsinud
teda lugemast, ja ikka jälle
uuesti lugedes leidis temas
ikka jälle uut ilu. Mind
vaimustab eriti, ütleb ta,
kuidas Tolstoi oma kujuta-
tavaid tüüpe käsitleb: ta
on üle neist, ta on neist
kõrgemal, kuid tema juu-
res ei tundu varjugi sellest
lugupidamatusest mõnede
oma loodud kujude vastu, mis nii omane pal-
juile kirjanikest.

Ta oli vaimustatud, kui juhus tõi võimaluse
Tolstoiga tuttavaks saada. Eile oli minu kont-
serdil, kirjutas ta vennale, Tolstoi. Minu muu-
sikat kuulates nuttis ta. Ta tutvunes minuga
ja avaldas soovi mulle mõne oma töist mäles-
tuseks saata. Ma valisin „Kasakad“.

Tshaikovski ja Tolstoi vahel tekkis kirja-
vahetus, mille aga esimene juba alguses kat-
kestas. Oma kirjas Tshaikovskile saatis Tols-
toi mõned Vene rahvalaulud ja palus neid mingi
muusikapala aluseks võtta, kusjuures kompon-
istile väga autoriteetlikult seletas, mis laadi
tema muusikatöö nimelt olgu, hoiatades teda
seejuures eriti bethovenliku maneeeri eest.

See autoriteetlikkus Tolstoilt alal, kus te-

mal seda poleks võinud olla, nähtavasti ei
meeldinud Tshaikovskile sugugi. Ta vastas
kirjale kuivas, peaaegu teravas toonis, ja edas-
pidine vahekord nende vahel katkes. Kogu
tutvusloost Tolstoiga tundub helilooja sügav
pettumus suure kirjaniku isiku kohta.

Üldse hoidus Tshaikovski liig elavast läbi-
käimisest inimestega. Nendega läbi käies aga
oli ta ülalpidamine väga delikaatne. Peaaegu
iga uus tutvus tõi talle kaasa uusi pettumusi
ja kannatusi, mis kerge kujutleda tema tunde-
likkuse juures.

Ja delikaatne oli Tshaikovski kuni naeru-
vääruseni. Nii näiteks ei lubanud ta endale
mingisuguseid talle saadetud kirju vastamata
jätta.

Koguni võõras daam
kirjutab talle, et olevat
leidnud polkamotiivi, kuid
ei oska seda ei üles tähenda-
dada ega mängida. Ta teeb
ettepaneku, et helilooja te-
ma hääle järele polka üles
kirjutaks ja avaldaks oma
tööna, ainult juure lisades,
et on selle teose pühenda-
nud temale, tõsisele auto-
rile.

Ja isegi säärast kuul-
matut ettepanekut ei jäta
Tshaikovski vastamata,
kusjuures selle auahne ka-
vatsuse muidugi tagasi lük-
kab.

Samuti nähtavasti ko-
guni tundmatu neiu kirju-
tab talle kirja armuaval-
dusega. Sellele järgnes
vastus, mis, nagu Tshai-
kovski ise hiljem uskus, tü-
tarlapse tundeid tema vas-
tu pidi kindlustama ja teda kohustama neidu en-
dale naiseks võtma. Ja pulmad peetigi. Kuid
juba abielu esimesel päeval selgus, kui suur ku-
ristik mõlemaid teineteisest lahutas. Tol ajal oli
Tshaikovski ta venna sõnade järele peaaegu
lähedal hullumeelsusele. Teda pidi kaugele
reisile saadetama. Abielu kestis ainult päeva.
Oma naist ei näinud ta iial enam.

Helilooja matusel aga silmasin pärja peal-
kirjaga: „Peeter Iljitsh Tshaikovskile teda ju-
maldavalt naiselt“.

Mäletan elavalt neid matuseid, kurb-pidu-
likke, ühendavaid.

Kõik, kes suutsid vabaneda praktilisest iga-
päisusest, olid seal. Tema väikese korteri poole
Morskajal liikus lõputus voolus rahvahulk,
kõik, kes soovisid ta põrmu ees kummardada.

Kuulus Vene helilooja P. I. Tshaikovski.
1840—1893.

Keset võõrastetuba seisis kinnine puusärk. Pianinol oli alles värskel loorberipärg, mis talle mõni päev enne seda toodi, kui ta oma viimset sinfooniat juhatas.

„Milline kaotus muusikalisele Venemaale“,

telegrafeeris Rubinstein. Kuid mitte ainult Venemaale, arvan ma, põlnud see kaotuseks, see oli kaotuseks kogu maailmale! Matused olid täis üldise tõsise ja sügava leina meeleolu.

A. Dadashev.

SUURILMA DAAM.

(TOHTER, KRAHV, KRAHVINNA.)

Krahv (astub pärast uksele koputamist krahvinna tuppa): „Armas laps, on juba...“

Krahvinna: „Jumal, missugune viis sul on ust avada.“

Foto Parikas

Eesti Ev.-Luteri kiriku piiskop J. Kukk.
Pühitses neil päevil oma 25-a. kirikuõpetaja-ameti juubeli.

Krahv: „Katsusin teha seda võimalikult tasa.“

Krahvinna: „Ja muidugi. Sa tuled just nagu mõne haige tuppa, kes viimisel hingetõmbusel! Sa ei käi, vaid hiilid. Ma kinnitan sulle, et sinu arglik ülespidamine minu peale palju halvemini mõjub kui igasugune kolin.“

Krahv (naeratades): „Ennem nurisesid mu üle otse vastupidises sihis. Ma tahtsin ütelda, et tohter on siin.“

Krahvinna: „Ometi viimaks! Juba kaks tundi ootan teda! Tulgu ta sisse.“

Tohter (tuleb sisse): „Tere, armuline proua (ta istub). Ma mõtlesin, et ma üldse välja ei või minna. Usun, et mul on palavik.“

Krahvinna: „Kas ma pean teie pulssi katsuma.“

Tohter (ei saa naljast aru ja sirutab talle käe): „Teate teie midagi sellest?“

Krahvinna: „Teie pulsiga on lugu halb. Peate supeluskohta sõitma. Homburg on teile kõige kohasem. Seni pidage söögis parajust ja jooge Karlsbadi vett. Nõuande eest võlgnete mulle nelikümmend miljardi.“

Tohter: „Vaadake, vaadake! Teie teate ometi, et arstid ei pruugi kunagi tervisvett.“

Krahv (naerdes): „Niisama kui surnuvankrite juhid, kes kunagi kirikusse ei lähe.“

Tohter: „Hea tunnus, kui haiged kellegagi nalja teevad. Kuid, armuline proua, et teie siiski arst ei ole, siis ütelge, missugusesse kurorti kavatsete sõita?“

Krahvinna: „Seda tahtsin teilt küsida.“

Krahv: „Palun teid südamest mu abikaasat põhjalikult läbi vaadata. Mulle näib, et ta tervis...“

Krahvinna: „Issand Jumal, Egon, et sa ka silmapilkugi rahul ei või olla! Nagu tiiger puuris jooksed sa siia ja sinna ning kolistad oma saabastega.“

Krahv (meeleheaga): „Siis nähakse küll esimest korda tiigrit saabastes.“

Krahvinna: „See, mis sa praegu ütlesid, on vististi väga vaimurikas, aga ma leian, et see nali ei ole sünnis, kui asi puudub minu tervisesse ja ellu.“

Krahv: „Ma jätan su Hüppokratesega üksi. Herra tohter, näen teid veel pärast läbivaatust.“ (Läheb välja.)

Tohter: „Kas teate, mulle näib, et teie abikaas on eeskujulik abielumees.“

Krahvinn: (närviliselt: „Ja, väga võimalik. Praegusel silmapilgul aga vajan ma eeskujulikku arsti. Ma ei tunne end sugugi hästi. Näib, et teie mind ei usu.“

Tohter: „Usun siiski. Tähendab, pean teid saatma Ostendesse.“

Krahvinn: „Tänavu ei ole seal ühte hingegi. Pealegi ei kannata ma mereõhku.“

Tohter: „Jätke siis sõit mere ääre ja sõitke Davosi.“

Krahvinn: „Seal on jälle liig suur rahvatung.“

Tohter: „Kas teie ei sooviks sõita Wiesbadeni?“

Krahvinn: „Sinna sõidab Shillingite perekond — tehke teistsugune ettepanek.“

Tohter: „Mis sellest, et need Wiesbadeni sõidavad?“

Krahvinn: „Sellest on väga palju. Kes taks liig kaua, kui seda teile hakkaksin selgitama. See ei pea ometi just Wiesbaden olema, kuhu ma sõidan. Eks ole nii?“

Tohter: „Muidugi mitte. Baden-Badenist peetakse praegu ka lugu.“

Krahvinn: „Seda küll, aga seal lähedal elab mu ämm, see oleks siis kohe mul kaelas tülik.“

Tohter: „Minge siis Homburi. Alguses nimetasite seda.“

Krahvinn: „Taevast hoidku! Kas teie soovite, et ma ka veel maksahaiguse saaksin?“

Tohter: „Armuline proua, meil ei maksa ilmaaegu aega raisata. Juba terve veerand-tunni laon teile ette kurortide nimesid. Kumbki meist ei uskunud aga üht minutitki, et teie kunagi ühe ainsa klaasi tervisvett joote. Mida teie vajate? Ohuvahetust, muud midagi. Homburg oleks selleks soodne. Ka teie mehele oleks see kasulik ja tarvilik.“

Krahvinn: „Minu mees! Teie arvate, et ma oma mehe kaasa võtan? Nii vähe tunnete oma hoolealuseid! Minu hea tohter, räägime avalikult. Nagu teie ise tähendasite, on mu mees hoolikas ja heasüdamline. Kuid — —“

Tohter: „Kuid teile on ta vastik.“

Krahvinn: „Sellega oleks öeldud liig palju. Kuid minu teeb närviliseks juba see teadmine, et ta on kõrvaltoas. Temaga vastastikkülas istudes saan ma kõhukrambid. Selle vastu ei või midagi parata. Temal on isearalik viis kõndida, istuda ja ust avada. Selle peale vaatamata on ta parim inimene. Aga kui keegi kord närviline on!... Ma pean ütlema,

Käsmu õpetaja Th. Eintrei.

Tema 50-a. ametiüubeli puhul.

Th. Eintrei oli Käsmus sealse kooli avamisest 1873. a. kuni 1908. aastani üks õpetajaks, siis mõned aastad teiste õpetajatega üheskoos. Praegu on ta 72 a. vana ja annab koolis usuõpetuse tunde. 50-a. ametiüubeli puhul panid endised õpilased Th. Eintrei auks pidu toime ja austasid teda rohkete kingitustega.

et reisimine on mulle väga vastumeelt. Söök maitseb mulle hästi ainult kodus, ma magan rahulikult ainult oma voodis. Kui ma juba selle ohvri toon ja tolm, päikest, restoraani sööke ja hotellivoodid välja kannatan, siis pean sellest vähemalt midagi kasu saama. Kõige parem oleks koju jääda... teatavil tingimistel...“

Tohter: „Nüüd saan aru, mida teie soovite. Tervisevesi, mida teie vajate, on väikene lahusviibimine teie abikaasast. Mispärast ei ütle teie seda kohe. Naised armastavad mõistatada lasta.“

Krahvinn: „Kes on selles süüdi? Kui meie oma soove selgesti avaldaksime, siis oleks teadmata, mis mehed meist arvaksid.“

Tohter (läheb ukse juure ja hüüab): „Armas sõber, tulge siia!“

Krahv (sisse tules): „Läbivaatus on lõppenud. Noh, mis kuulutab oraakel?“

Tohter: „Kahjuks ei ole teie proua närvisüsteem sugugi korras.“

Krahv: „Pagan võtku, just minu arvamine. (Oma sõnu pehmendada püüdes) Anna

andeks, armas Magda, sa oled ingel, kuid ingel närvidega. Kuhu me siis söidame?"

Tohter (mehele uurivalt näkku vaadates): „Armas sõber, kas teie tervis on täiesti korras?"

Krahv: „Ja muidugi. Olen ma siis haiget nägu?"

Tohter: „Ei, mitte just haige, aga (viib ta akna juure) kas teie pole märganud kollaseid plekke oma meelekohtadel?"

Krahv (vaatab peeglisse): „Kas teie näete neid seal?"

Tohter: „Kas söögiisu on teil endine?"

Krahv: „Õigust öelda, sellest ajast saadik, kui ilmad palavaks läksid, ei maitse mulle toit enam nii hästi."

Tohter (surub kahe sõrmega vastu mehe pahemat külge): „Kas tunnete midagi?"

Krahv: „Mul on valus."

Tohter: „Olge head, näidake mulle oma keelt. Hm, hm!... Teie oleksite pidanud mind juba ennem kutsuma. Kas teie, armuline proua, pole märganud midagi iseäralikku oma abikaasa olekus?"

Krahvina: „Jah, ta iseloom on muutunud. Kuid missugune mees ei muutuks kümneaastase abielu kestvusel?"

Tohter: „Siin ei ole mitte põhjuseks kümme abieluaastat, vaid maks. Maks mõjub meeoleolu peale. Mis haigusesse suri teie ema?"

Krahv: „Ta elab, Jumalale tänu, praegu Badeni lähedal. Ta on üle seitsmekümne aasta vana."

Tohter: „Ahah! Tähendab teie ema polnud enam noor, kui teie sündisite. Nüüd on arusaadav, et teie maks..."

Krahv: „Ühesõnaga, ma olen haige. Kas pean tarvitusele võtma mingisugused abinõud?"

Tohter: „Kõigepealt peaksite sõitma Homburi tervisveele. Teie haigus algab alles. Võin ennustada teie paranemist."

Krahv: „Ja minu naine?"

Tohter: „Ta peab tingimata siia jääma, sest sarnases närvilises seisukorras, nagu ta praegu on, võiksid väga halvasti mõjuda ta tervise peale reisiärritused. Kuid ma pean lahkuma." (Jätab jumalaga ja lahkub toast.)

Krahv (naisele): „Nüüd võid ütelda, et sa tohtri ainult minu pärast siia kutsusid. Kas ta peab mind tõesti haigeks? (Liigutatult abikaasale lähenedes) Mu vaene, väike naine, mu armas kallis Magda."

Krahvina: „Ära ärrita end, armas Egon. Tohter keelas selle."

Krahv: „Sinu närvilikkuse kutsus esile vististi mu haiglane olek."

Krahvina: „Selle üle jõuame selgusele, kui sa terviseveelt tagasi tuled."

L. Timault' järele R. L.

KOHUS NELJA POEEDI ÜLE MOSKVAS.

Revolutsioon Nõukogude Venemaal lõi segi nii mõnegi mõiste, luues isevärki vaated ka kirjanduse ja luule kohta.

Millised nõuded nõukogude seltskonna „avaliku arvamise" poolt luulele ette dikteeritakse ja milline on praegune Vene boheemkond, kes võrsunud revolutsioonitules ja muidugi ka „revolutsioonilised harjumused" omanud, näitab hiljutine skandaalne protsess Vene nelja tuntuma luuletaja — Jesseenini, Orjeshini, Klõtshkovi ja Ganini üle.

Võiks arvata, et revolutsioonilistel poetidel vastust tuli anda mõne riigi- või kõlblusevastase väljaastumise eest. Kuid see oleks mõeldav mõnes „kodanlikes" riigis. Nõukogude Venemaal on vaated eriti kõlbluse suhtes tuntavalt muutunud. Seal ei tehta loovale vaimule niisuguse „kodanlise elarvamise" pärast, kui on kõlblus, avaldumisel takistusi. Poetide süütegu seisis nimelt selles, et nad joobnud olekus ettevaatamatult juutisid kirunud ja oma töödes juutide ülevõimu peale tähelepanu juhtinud.

Kohtu faktiline süüdistusmaterjal koosnes nelja poedi ühisest kirjast, mis saadetud ühele nõukogude ajalehele, ja militatsioonäri tunnistusest, kes joobnud poetid restoraanist, kus nad juutisid sõimasid, arestimaija toimetas.

Raskemaks süüdistuseks poetide vastu oli nende tööde antisemiitiline iseloom. Kõrvaljoonena toodi ette ka lugematuid skandaale ja kõlblusevastaseid väljaastumisi, mis nimetatud nelja boheemlase poolt toime pandud.

Suurem skandaal, kus kangelaseosas esines luuletaja Sergei Jesseenin, oli kafees „Stoilo Pegasa", kus Jesseenin suure hulga nõusid ja mööblit puruks peksis, kuni politsei kohale jõudis ja määratseva boheemlase arestimaija toimetas.

Eriti huvitavaid asjaolusid tuli kohtus ilmsiks Jesseenini Euroopa ja Ameerika ringreisil. Ameerikas tegi purujoobnud Jesseenin niisugust lärmi ja määratse, et ta kinni siduda tuli. Omal ajal ilmusid selle kohta Euroopa ja Ameerika ajakirjanduses pikemad sensatsioonilised kirjutused.

Süüdistaja Sosnovsky kasutas protsessi ära isikliste ja kirjandusliste arvete õiendamiseks nimetatud luuletajatega ja mõnede kirjandusliste rühmitustega, sihilikult püüdes antisemiitilist elementi poetide töodes tõelikult suuremana näidata. Ta nõudis kohtualustele valjut karistust, sest luuletajate poolt toimepandud skandaalid on nende kõrtsitraditsioonide põhjal sündinud, mis Vene kirjandusse on jäänud Kuprini aegadest.

Kaitsjatena esinesid V. P. Polonski, kirjanik A. Efros, Andrei Sobol, Sacharov ja Gerassi-

mov. Tunnistajad eitasid antisemiitiliste mõtete avaldamist kohtualuste poolt.

Lõpusõnas tähendas Jesseenin puhtsüdamlikelt, et ta skandaliseeris Moskvas, New-York'is, Pariisis ja Berliinis, kuid oma arvamise järele on ta „tõesti suurepäralisi skandaale“ toime pannud. Joomise ja skandaalide läbi lootvat ta endas inimest leida.

Pikema nõupidamise järele määras kohus poetidele võrdlemisi kerge karistuse — avaliku noomituse. —ste.

LIIG HEA.

P. NANSENI MINIATÜÜR.

Majas valitses lein: vanem kahest poisikestest suri. Perenaise kabinetis peeti videvikku.

Noor naisterahvas istus diivanil, kamina punasel valgusel, ühes oma sõbrannaga, kes tuli leina kaastunnet avaldama. Ta jalge ees, pingikesel, istus poeg, nüüd ainuke, vaikne seitsmeaastane põnnats.

Ta liitsus peakese ema põlvi vastu, tasa ja tõsiselt kuulatas daamide sosinat, kes rääkisid surnust. Ta ei mõistnud alati, millest nad rääkisid, kuid kui jutus ka teda puudutati — misuguse kaotusena oli talle surnud sõber ta mängudes — ja kui ta tundis, et ema pehme käsi silitab ta otsaesist, ei võinud ta hoiduda pisaratest. Veel kõvemini liitsus end ema vastu ja hakkas nutma, peites pead kleidisse.

Kuid korraga kuulis ta jutus sõnu, mis ta mõtetele uue tõuke andsid ja katkestasid nutu. Ema sõbranna ütles: „Jah — armas poiss. Ta oli liig hea selle maailma jaoks.“

Liig hea selle maailma jaoks! Mis see tähendab? Nagu näha, võib olla liig hea n a. Ja kui oled s a r n a n e, siis tuleb, kui vennal Karlil, vaevelda mitu nädalat ja surra.

Ta istus ja kujutas, oli siis tõesti Karli temast parem. Ta tuletas meele kõiki koerus-tükke, kõiki kiuse. Kuid siiski ei rahunenud.

Ja korraga viskas ta end ema põlvedele, haaras ümber ta kaela ja, surudes pead ema rinnale, ütles, värisedes hirmust:

— Ema, ema! Kas ei ole ma ka liig hea selle maailma jaoks? Tõlk. Homos.

MÕNDASUGUST.

Kehaline küpsus ja kliima.

Antropoloogilises kirjanduses näib arvamine — kuigi probleem alles lahtiseks jäetud — selle poole kalduvat, et inimese keheline ja seega ühes ka suguline küpsus nimelt neis mais kiiremini kätte jõuab, mis põhjast kaugemal, enam lõuna pool asuvad, kuna kõige varajasemat küpsusaega troopikamais leida võivat. Veel 1914. ütleb Rudolf Martin oma antropoloogia õperaamatus: „Troopikamaail elavad inimtõud kasvavad kiiremini ja saavutavad kehalise küpsuse varem kui parasvööde tõud.“ Sellekohane erikirjandus toob aga rea juhtumisi, mis selle probleemi lõhuvad. Nii on mõnedel Melaneesia saartest, ainult vähesed kraadid ekvaatorist lõuna pool sugukondi leitud, kus neid kehalise küpsuseni alles 17-aastasena jõuavad; samuti on lugu Uus-Guinea paupade ja mõningate Aafrika neegrisinguharude juures. Sarnast nähtust on kord parandatud tõuseäraldustega, millele sooja kliima kasvamist kiirendav jõud mõju avaldada ei suuda, kord jälle ebasoodsate elamistingimustega seletatud.

Kui palju aga küsimuses veel selgusetust, näitab asjaolu, et ka polaarmaades mõnede põhjarahvaste juures õieti varajast küpsekssaamist ette tuleb. Nii kirjutab polaarvöö uurija Vilhjalmur Stefansson, kes nimetatud probleemi antropoloogina 15 aastat käsitlenud ja palju aega eskimode hulgas elanud, oma raamatus „Tuleviku

maad“ Aljaska eskimodest järgmist: „Eskimo naiste hulgas pole haruldaseks juhtumiseks, et nad oma esimese lapse 12 aasta vanuses sünnitavad, ja juhtumisist, mil laps sündis emale, kes vaevalt 11-aastane, on teatatud kohtadelt, kus emade vanuse õige märkimise juures kahtlust ei või olla, kuna seda toimus alaliselt seal elutsev misjonäär (dr. Marsh).“ Seletus, mille Stefansson sellele nähtusele anda püüab, kriipsutab koguni ootamatult ülaltoodud põhimõtet alla, mille järele soojusel suur kehaliselt küpseks saamist edendav mõju on. Tõendus näib siinkohal hämmastavana, kuna ju tegemist on polaarvöö elanikkudega. Kuid Stefansson seletab, see näivat ainult nii, nagu ümbritseks eskimosid külm ja kare kliima, tõepoolest aga „kasvab tüüpiline eskimo üles troopikalisis soojustingimuses“, sest ta elanud ja riietamisvahendid on nii korraldatud, et ta keha alatasa troopikaline soojus ümbritseb. „1906. ja 1907. aasta talvel oli mu ülestähenduste järele eskimoelamu, milles Mackenzie-jõe suus asusin, keskmine temperatuur + 27 kuni 33 kraadi. Nende seisukohast vaadeldes, kes suurema osa talvest elamus mööda saatsid, oli ükskõik, kui kõrge ka väline temperatuur ei olnud, kas ta 40 või 45 kraadi allpool nulli, sest nende kehani ei ulatunud külma välisõhu mõju. Kui eskimo õieti rietatud on, siis hoiavad nahkkatted tema keha ümber alatasa nii sooja õhkkonna, et see sugugi taha ei jää troopika soojast

õhust. Oma maija astudes vabastab eskimo end üliirietest, jäädes sagedasti väga vähese kehakattega. Kuid majas keedetakse hommikust õhtuni ja kogu aeg on seal nii palav, et kõigil higi voolab, mida näolt käputäie sambla ehk uemal ajal taskurätiga kuivatatakse, kusjuures tass tassi järele jäävett juuakse. Öösel langeb temperatuur majas ainult 5 või 8 kraadi võrra."

Nii kirjutab Stefansson.

Mis aga tõepoolest kiirema või aeglasema kehalise küpsuse soodsustajaks on, jääb antropoloogidel veel edaspidigi otsustada. Kuid Stefanssoni poolt toodud andmete järele on kindel, et varajast kehaliselt küpseks saamist mitte ainult troopika-, vaid ka polaarmail ette tuleb.

Toetus kirjanikkude perekondadele Venemaal.

Valitsuse poolt on Dostojevski poja lesele määratud toetusraha riigiteenijate 17. palgaastme suuruses;

A. S. Pushkini sugulasele M. L. Neukirchile 17. palgaastme pooles suuruses. Peale selle on toetust määratud tervele reale kirjanikkudele. — ste.

Gerhart Hauptmanni ringreis.

Tuntud Saksa dramaturg Gerhart Hauptmann kavatseb lähemal ajal Skandinaavias ringreisi ette võtta. Teekonnal sõidab Hauptmann jaanuarikuul ka Venemaale, kus ta Petrogradis kaks loengut kavatseb pidada. Vene näitefegelaste poolt kavatsetakse Hauptmannile pidulik vastuvõtt korraldada. — ste.

Gorki haigus halveneb.

Viimaste teadete järele on Maksim Gorki haigus raskemaks muutunud. Teatavasti viibib Gorki praegu ühes Saksa sanatooriumis ravitsusel. Kirjanikul oli kavatsus lähemal ajal Venemaale tagasi sõita, ent nüüd soovivad arstid temale Itaaliasse sõita. — ste.

NALI.

Vanavara.

Turist (vanas lossis): „Kas tohiksin täna siinset vanavara vaadelda?“

Lossiteener: „Ei, täna küll mitte: vanaproua ja preili sõitsid linna.“

Eksiarvamine.

Lõunavõõras: „Ober, miks taldriku äär nii must on?“

Ober: „Lubage, herra, see pole must, seal on ainult jäljed, kus ma taldrikut sõrmedega kinni hoidsin.“

Ootamatus.

„Miks nii ärritatud, herra Lall?“

— Jah, see on õieti nii rumal, no aga teile võin seda ju öelda. Eile oli mu naiselt mulle ühe väikese tüdrukuga ootamatus.

„Ah nii! Soovin siis ka õnne!“

— Rumalus! Väike tüdruk oli 18 aastat vana.

Imelik!

„Pea igapäev seisab ajalehis tuntud ja kuulsate meeste surmakuulutus, kuid mõne kuulsa mehe sündimisest pole ial midagi kuulda olnud.“

Kui võimetud on arstid!

„Ja need arstid... mingit kasu pole neist! Mõelge näiteks minu onu. Iial ei tarvitanud ta arsti-rohte. Kuid läinud aastal hakkas rändama ühest kõnetunnist teise. Kõiki arstide nõuandeid täitis täpselt: ei rännakut mägedesse, ei rattasõitu, ei isegi armastuse kõrgendatud meeoleolu lubanud ta enesele. Ja siiski — eile suri ta.“

— Ja siiski surnud? Kui vanaks sai ta?

„Kaheksakümmend aastat.“

Väljapääs.

„Teie müüsite mulle selle tüki siin ja ütlesite selle eht elevandiluu olevat, kuid nüüd on selgunud, et see ainult järeletehtud on.“

— Võimata! Ehk — võib olla olid elevandil, kellelt ta pärit, valehambad suus.

Lahutusvalu.

„Miks too koer nii koledasti ulub?“

— Lahutusvalu!

„Kas teda ta isandast lahutati?“

— Ei, teda lahutati ta sabast.

Sündimismärk.

Daam: „Miks teete ikka nii lolli näo, Karl?“

Kavaleer: „Ma ei tee ju lolli nägu.“

Kui õigest otsast ei alustata.

Tagavere Tõnu oli tuntud oma hea isu poolest. Ta lõi Peeduoja peremehega käe, et sööb korraga tosin viini vorste ja sama palju lihapiirukaid ära. Vorstidega sai ta varsti valmis ja pirukad läksid ka üksteise järele minema, ainult viimastest ei jaksanud ta jagu saada. Ta katsus ja katsus, aga mis ei lähe, ei lähe. Vihaselt vaatas ta tema peale ja urises:

„Sina raip, sinu oleksin ma pidanud kõige esiti ära sööma!“

Nali tõsisest Eesti elust.

V. maakonnas, L. vallas läks korra vallakooliõpetaja oma valla volikogu ette palvega, lasku vallalaisad koolimaja katuse, mis taevavee läbi laskis, ja katkised laudpõrandad ära parandada. Volinikud aga leidsid, et koolimaja katus ja põrandad veel mõne aasta ilma parandamatagi vastu pidavat. Aga kui õpetaja nende parandust siiski kindlasti nõudis, pandi asi hääletusele. Hääle lugemisel selgus, et parandusvastaseid üks hääle rohkem oli, kui õpetaja palve pooldajaid.

Tusastel astus õpetaja koosoleku saalist välja, lausudes omaette tasaselt, kuid siiski nii kõvasti, et seda volinikud kuulsid: „Pooled volinikud on päris lollid mehed!“

Ei saanud õpetaja versta maadki ära käia, kui tema vallamajja tagasi kutsuti kasakast, kes talle järele jooksis. Siin sundisid volinikud õpetajat oma, neid teotavat ütelist tagasi võtma, et pooled volinikud olevat päris lollid.

Õpetaja punnis küll esiti vähe vastu, kuid ütles siis vähese mõtlemise järele: „Hea küll, ma võtan oma sõnad tagasi: pooled volinikud ei ole sugugi lollid mehed!“

Selle peale ei mõistnud volinikud midagi lausuda — sõnad olid ju tagasi võetud — ja õpetaja lasti rahulikult koju minna. T-n.

Uued rikkad. Kelner: „Kas soovivad herrased table d'hote või à la carte?“

Herrased: „Tooge mõlemad, aga hästi palju soustiga!“

Vana-aasta õhtune kavatsus. Kaks sõpra saavad vana-aasta õhtul tänaval kokku.

A.: „Mida sa täna õhtul siis ka peale hakata kavatsed?“

B.: „Uut aastat.“

„Mustast Kassist“ tulles.

„Siit paar astet . . . üles . . . ja olengi . . . kodus . . .“
(„Ulk“.)

Metsoja perenaine sõidab tänavaraudteel, kaasas noor pärija, kellele ta lapsepiletit tahab võtta.

„Ei,“ ütleb piletimüüja, „sellele poisile tuleb juba täispilet võtta, tema on üle kuue aasta vana, näe, tal ju pikad püksid jalas.“

„Mis nüüd pükstest!“ ütleb ema. „Kui pükste järele vaadata, siis ei tuleks mul midagi maksta.“

1.

Keegi herra kohtab jalutuskäiku tehes sõpra pühapäeva-hommikusel ratsasõidul: „No, nii vara hommikul juba sadulas?“

Sõber: „Jah vennas ja juba viiendat korda täna.“

Ajakohane. Kavaleer: „Kas läheksite teie „Fausti“ Margarete teed?“

Daam: „Sääraste keede ja kõrvarõngaste eest, nagu Faust tõi Margaretele, oled kõige peale valmis!“

Paar rida koolitööst — soojamõõtja-kirjeldusest. „Kui külm on, läheb elavhõbe sinna kohta, kus null seisab.“

Peened ärimed. A.: „Teie kavatsete nüüd vist äri avada?“

B.: „Jah, kindlasti. Mul puudub ainult muukraud!“

„Ma ei saa aru, kuidas sa neid nii kitsaid saapaid alati välja kannatad.“

— Ah, tead, kui ma neis käin, siis unustan täielikult kõik oma teised mured!

Isa märkab, et ta laste muusikatunnid järjest lühenevad. Muusikaõpetaja, kellelt asja üle aru pärib, kostab: „Teie teate ju, herra, et talvel päevad märksa lühemad on. Loomulik, et ka tunnid lühemad peavad olema.“

Kohtuniku ees. Kohtunik: „Kaebealune, kui ka ainult pool sellest õige on, mida tunnistajad teie vastu on kõnelenud, siis peab teie südametunnistus küll sama must olema, kui teie juuski.“

Kaebealune: „No, herra kohtunik, kui juuste järele südametunnistuse üle otsustada, siis pole küll teid teda üldse mitte.“

Professori-herra käib sügavais mõtteis piki tänavat, ikka ühe jalaga rentsliis, teisega kõnniteel. Keegi vastutulev tuttav tervitab teda ja küsib, kuidas käsi käib.

„Tänan, tänan,“ vastab herra professor. „hm, ma ei mõista, mis see tähendab, umbes poole tunni eest tundsin ennast veel päris hästi, aga nüüd olen korraka lonkama hakanud.“

Kohtunik: „Lubage, mu herrad, kuus tulete siis oletusele, et need iseloomud üksteisega sugugi ei sobi?“

Kes iseennast tunnevad.

„Minu herrad, jätke mind, ma lähen ainult mehele, kes pururumal.“

„Ei ole vähematki põhjust meid põlata!“

Hajameelne. Professor: „Täna hommikul unustasin oma vihmavarju koju.“

— Ja millal märkasid sa seda?

„Siis, kui ma varju kinni tahtsin panna, sest et vihmasadu möödas oli.“

Sisse kukkunud. „Mis? Tollele inimesele ole'e oma tütre naiseks lubanud? Kas teie ei tea, et ta neli aastat on vangis istunud?“

— Kuidas? Neli aastat? Milline häbematu petis! Ja mulle ütles ta: kaks aastat.

India naljad.

Hea rehkendaja. Kateraka külas elas õpetaja, nimega Lunthaka. Tal oli õpilane Kunthaka, kes sama rumal kui ablas oli.

Ühel päeval oli Kunthaka mingisuguse püha puhul kellegi uskliku majast kolmkümmend kaks kooki armuannina saanud. Kui ta koju tagasi pööras, hakkas nälg teda teel kiusama. Siis mõtles ta:

„Kõigist neist kookidest annab õpetaja mulle poole osa. Sellepärast võin ma oma osa juba nüüd ära süüa.“

Tähendab, ta sõi kuusteistkümmend kooki ära. Selle järele jätkas ta arutust:

„Nüüd annab ta sellest mulle mu poole; parem söön ma oma osa juba kohe ära, see on: kaheksa tükki.“

Ta sõi need kaheksa kooki ära. Ja nõnda jätkas ta edasi, kuni pool kooki järele jäi, mille ta oma õpetajale viis.

Õpetaja küsis:

„Mida peab see tähendama? Kas andis sulle meie pihtilaps ainult ühe kooigi või oled sa puuduva osa ära söönud?“

Õpilane vastas:

„Teie pihtilaps hoiab teie poole uskliku armastusega ja sellepärast kinkis ta teile kolmkümmend kaks kooki, kuid ma sõin nad ära.“

Õpetaja küsis: „Kuidas?“

Siis pistis õpilane oma õpetaja nähes ka viimase koogitüki suhu ja ütles:

„Nõnda sõin nad ära.“

Õpetaja pidi edasi nälgima.

Kui inimesed sellest teada said, olid nad kohkunud.

Kuningas aitab oma tüdarta kasvatada. Oli kord kuningas, kellele tema naine ilusa tütre kinkis. Oma suures armastuses tahtis ta, et tütar õige ruttu kasvaks. Sellepärast kutsus ta arstid oma juure ja pöördus nende poole sõbralikult: „Tarvitage minu tütre juures mõjuvat rohtu, et ta õige ruttu suureks kasvaks ja ma ta vastavale mehele abikaasaks võiksin anda.“ Kui arstid seda kuulsid, vastasid nad talle — soovides narri kulul elada —: „seks on olemas abinõu, kuid teda on võimalik saada ainult sealt maalt, mis siit õige kaugel asub. Selle aja jooksul, majesteet, kui meie selle rohu muretseme, peab su tütar sarnasesse kohta viidama, kus teda keegi ei näe, sest seda nõuab käsitus.“

Nende sõnade järele viisid nad kuningatütre peidupaika ja jutustasid mitmeid aastaid, kuidas nad kasvatamisabinõu muretsemisega kibedasti ametsis. Kui kuningatütar neiuks oli sirgunud, ütlesid nad, et nad on teda selle imerohuga kasvatanud ja viisid tütre kuninga juure.

Kuningas külvas arstid rõõmu pärast kallite asjadega üle.

Kirjavastused.

P. O. V-s. „Salakivid“ ei kõlba avaldamiseks.

K. E. T-s. Artikkel O. R. üle ei ilmu.

A. L. Siin. „Tuleks Uus Kristus“ ja „Minu valu“ ei ole avaldamiseks valmid.

S. S. Siin. „Su hing“ ja „Mälestus“ väga nõrgad.

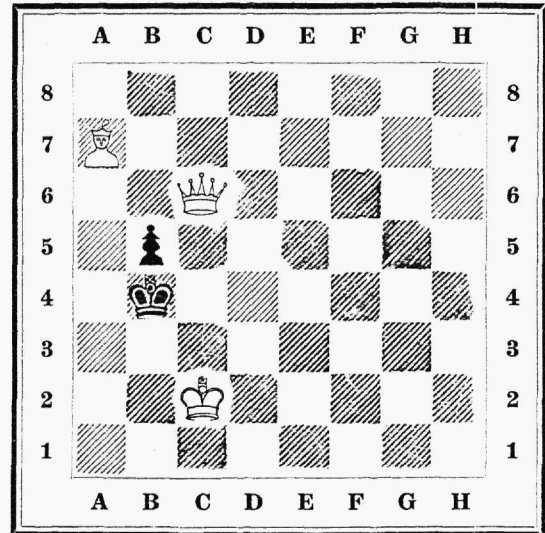
MALE.

Ülesanne nr. 5.

Kokku seadnud J. Abbott.

(Londonis.)

Mustad.

Valged.

Valged: K e2, L e6, O a7.

Mustad: K b4, S b5.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Troitski lõpumängu (Agu nr. 52) lahendus:

1. O g4 — f5 +, e6 : f5,
2. V b5 — b7 +, K h7 — h6 (— g6'),
3. V b7 — c7, O d4 : e5 +,
4. K g3 — h4, O e5 : c7.

Valged on suitsus (patt).

2. (V b5 — b7 +), K h7 — h8,
3. V b5 — b8 + ja
4. V b8 — c8.
2. (V b5 — b7 +), O d4 — g7,
3. V b7 — c7 jne.

Õige lahenduse saatis: Martin Villemson (Pärnust).

Ülesande nr. 2 lahendus:

1. L c3 — e5, V e3 : e5,
2. R b5 — c3 annab matt.
1. (L c3 — e5), K e2 — d2,
2. L e5 — b2 annab matt jne.

Õigeid lahendusi saatsid: J. Kibbar (Vändrast), Joh. Tiivas (Rakverest) ja Martin Villemson (Pärnust).

A. B.

„Aos“ nr. 1, 2 ja 3 avaldatud maleülesanded tulevad nõnda nummerdada: „Aos“ nr. 1 peab olema ülesanne nr. 3, „Aos“ nr. 2 — ülesanne nr. 4, ja „Aos“ nr. 3 — lõpumäng nr. 3.

Õiendus.

Põllutöministeeriumi aastapäeva pildi allkirja on eksikombel viga sattunud, mida lugejaid lahkesti vabandada palume. Peab olema: Praegune põllutöminister A. Kerem ja endine põllutömin. B. Rostfeld.

Tükike ajalugu.

(Citizen, Brooklyn.)

Saksa-Prantsuse vahekorid 1871—1923.

Sellel numbril on kaasas lisana
seinakalender

ja kunstnik A. Janseni värvitrükipilt: **Maastik.**

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Foto K. Akel & Ko.

Endine A. Reisberg.

Rataskaevu tän. 2. Telef. 17-64.

Valmistab maitserikkalt ja meeldivalt:

Portreesid — postkaartest kuni kõige moodsamate tööstusviisideni.

Suurendusi — elusuuruseni.

Grupid — kuni 120 inimeseni.

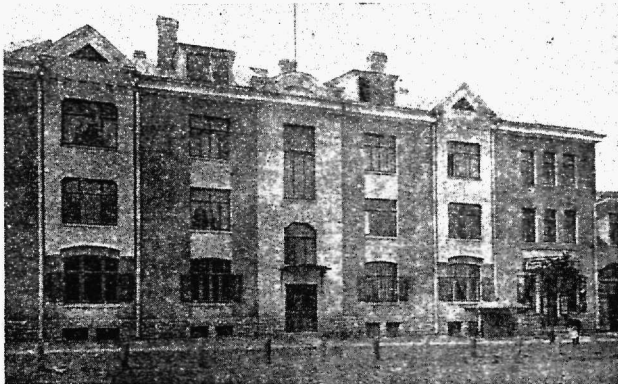
Ateljee on kõige suurem Eestis, kõige täielikumalt tehniliselt varustatud, mis võimaldab lastest momentseid võtteid.

Ruumid avarad ja eraldi riietustuba tarvitada.

Pildistus väljaspool ateljeed sündmustest, ehitustest, vabrikutest ja tööstustest, spordist ning surnutest.

Kunstvalguseks oma lambid kuni 6000 küünlani.

!! Hinnad väga mõõdukad !!

„Medikoni“ maja

::: Tallinnas, :::
Suur Tartu mnt. nr. 72.

Täienduseks eelmise „Ao“ numbri keemialabooratoriumi „Medikoni“ kirjeldusele.

„Medikoni“ maja

Berliinis.

Eestimaa Tööstuse ja Kaubanduse Pank

Peapank Tallinnas, S. Karja t. 7.

Osakonnad: Haapsalus, Pärnus, Narvas, Petseris,
Rakveres, Tartus, Valgas ja Viljandis.

Aksia-kapitaal	Emk.	200.000.000.—
Tagavara-	„	100.000.000.—

Telegrammi address: „INDUSTRIEBANK“.

Pank toimetab kõiksugu pangaoperatsioone sise- ja väljamaal.

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igäiks suguhaigustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Co-
oper. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõöt. R. Kiviti illustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Wilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3—6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediid Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

**Ainukene korralikult iga nädal ilmuv rahvalik-teaduslik
ja ilukirjandusline pildiajakiri**

A G U

Tellimine 1924. a. peale

Ühe aastaga on ajakiri „AGU“ nii lahkelt vastuvõttu leidnud ja nii rohkesti lugejaid võitnud, et väljaandja osa-ühisus ja toime-
tus endid kohustatud tunnevad olevat eel-
oleval aastal veel suurema hoolega ajakirja
huvitavuse ja sisu väärtuse tõstmise eest
hoollitsema.

„AGU“ on esimesel aastal oma kaastöö-
listeks võitnud suurema hulga tähtsamatest
Eesti kirjanikkudest ja nooremaid ning
vanemaid teadlasi. See on vaimliseks kind-
lustuseks ajakirja „Ao“ väärtuse, mitme-
kesisuse ja huvitavuse tõstmisel. See või-
maldab meile ülesande eduka täitmise:
kirjandust, teadust ja kunsti rahvalikul
kujul rahva sekka laiali kanda.

„AGU“ toob 1924. a. iga numbriga
värvitruküplid Eesti või väljamaa täht-
samate kunstnikkude maalist. Kuna kunstnik-
kude pildid muidu kümned või sajad tu-
hande maksavad, nende reproduktsioonid
aga eraldi ostes sajad margad, saavad „Ao“
lugejad neid ilma hinnata ja võivad nen-
dega oma kodu kaunistada.

Peale selle toob „AO“ iga number hulga
pilte kõigist tähtsamatest sündmustest.
Iseäranis tahame eeloleval aastal sündmus-
test ja tegelastest Eestis pilte tuua.

Igas numbris paar **naljapilti**.
Igas numbris toob „AGU“ ühe või kaks
lühemat **huvitavat juttu**, algupärast või
tõlget.

Igas numbris mitu **rahvalik-teaduslist**
arusaadavalt ja huvitavalt kirjutatud **luge-
mist**, mille juures seletavad pildid.

Igas numbris „**Mõndasugust**“, mille alla
koondatud huvitavad uudised kõigilt tea-
duse-aladelt ja igasugu huvitavad lühemad
palad, mida keegi lugemata ei jäta.

Valitud **nali** ja **naljapildid** Euroopa
parematest naljalehtedest.

Igas n-ris **male-osakond**.

Uuest aastast algas „AOS“ haruldaset
põnev romaan

„VIIMNE PÄEV“.

Suured katastroofid (sõjad, maavärisemi-
sed, revolutsioonid j. m.) on juba ligi kümme
aastat rahvaid põnevuses hoidnud ja ennus-
tused ilma lõpu kohta lähevad ikka sageda-
maks. Kuidas maailm hukka läheb ja mis-
sugune meeleolu inimkonda ja üksikuid
inimesi viimse päeva eel valdab, seda kir-
jeldatakse nimetatud romaanis haruldase
tõsiduse, elavuse ja põnevusega.

„A O“ tellimise hind:

ühes kuus	120 mk.
kahes „	240 „
kolmes „	360 „
kuues „	720 „
Üksik number	30 „

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk t. 2. Peale selle
võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadr.: Tallinn „Agu“.

Väljaandja:

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus („Päevaleht“)